

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**Nők az angol trónon – a XVI. századi királynők és
a trónöröklés jogcímei**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024/10/25

Nyilatkozat mesterséges intelligencia használatáról

Jelen nyilatkozattal igazolom, hogy pályamunkám a 37. OTDK Állam- és Jogtudományi szekció felhívásának figyelembevételével készült.

Kijelentem, hogy a dolgozat készítése során mesterséges intelligenciát nem használtam.

Kelt: 2024. 10. 25.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	1
2. Történeti kontextus – a Tudor-dinasztia legitimációja, VIII. Henrik uralkodásának öröklési kérdései, VI. Edward, Jane Grey, I. Mária trónra kerülése és uralkodása, I. Erzsébet trónra kerülése	4
3. Az öröklési jog és a trónöröklés	9
3.1. Korai gyakorlat, Glanville munkássága	10
3.2. A XIII. század, Bracton	11
3.3. A XV. század, Littleton	11
3.4. A common law öröklési rendszere	12
4. Női örökösdés a trónon	13
4.1. Korai példák	13
4.2. A Tudor-dinasztia	17
4.2.1. VIII. Henrik első öröklési törvénye; The First Act of Succession (1534)	18
4.2.2. VIII. Henrik második öröklési törvénye, the Second Act of Succession, 1536	19
4.2.3. VIII. Henrik harmadik öröklési törvénye, the Third Act of Succession, 1544 és VIII. Henrik végrendelete	21
4.2.4. VI. Edward trónöröklési rendezése	23
5. Jane Grey	26
6. I. Mária (1553-1558)	27
7. I. Erzsébet (1558-1601)	29
8. Konklúzió	31

1. Bevezetés

A XVI. századi Angliában hosszú évszázadok után először vált valósággá a női uralkodás, a nőági örökösödés sokat vitatott jelensége. A XII. század hamvába volt kísérlete után a konszenzus egyértelműnek látszódott – bár a nők továbbadhatják férfi leszármazóiknak jogaikat, saját maguk nem foglalhatják el helyüket a trónon. Mégis, VI. Edward halála után három nő is követte egymást az angol trónon: Jane Grey, I. Mária és I. Erzsébet. A dolgozat témája körülöttük forog. Célja nem uralkodásaik éveinek politikatörténeti szempontú vizsgálata, hanem a sikeres uralkodás előfeltételét, azaz a trónra formált jogot helyezem a középpontba.

A közép-, illetve kora újkor jogilag egyik legkevésbé – vagy egyáltalán nem – szabályozott területe a trónöröklés jogi rendezése volt. A trónhoz való jog, a *ius coronae*, mibenléte majd gyakorlati megvalósulása meglehetősen ingatag volt, azon kívül, hogy ez olyan szabályrendszer, amely kívül áll a közös jog, a *common law* szabályain,¹ egészen a XVIII. század elejéig² nem mutatkozott teljes egyetértés, valamint kétséget kizáró tételes jogi rendezés abban a kérdésben, hogy kik és pontosan milyen jogcímeken kerülhetnek a királyság trónjára.³ A trón várományosaival kapcsolatos vitákban azonban egy elem gyakrabban és nagyobb súllyal merült fel, mint a többi, ez pedig a *common law* öröklési jogra vonatkozó szabályrendszere volt.⁴ Ebben a kontextusban kifejezetten a föld öröklésére⁵ vonatkozó szabályok nagy jelentőségűek, – nagyobb részt ezt is követte a trón öröklésének vonala⁶ – amely a földbirtok kiemelt gazdasági, társadalmi és politikai jelentőségével magyarázható.⁷

¹ Blackstone, 1765.

² Act of Settlement, 12 & 13 Will. 3. c. 2. (1701).

³ Lásd: Plantagenet-dinasztia trónra kerülése, Matild trónra formált joga körüli viták, a rózsák háborújának eseményei, a Tudor-dinasztia trónra kerülése és legitimációjának kérdésköre.

⁴ Így például a rózsák háborúja során a trónöröklés legitimációjában gyakorlatilag minden esetben megjelent a leszármazási alapú indoklás; lásd: Horváth, Eszter Kata: A Rózsák Háborúja, mint örökösödési háború, *Külügyi Műhely* 2023/1-2. szám. Letöltés helye, ideje: <https://kulugyimuhelyalapitvany.hu/2023-evi-1-2-szam/>, 2024.10.20.

⁵ Grosschmid, Béni: Werbőczy és az angol jog, 1928, Franklin Társulat, p. 335.

⁶ Blackstone, 1765.

⁷ Horváth, 2023, p. 335.

1. ábra: A ius coronae problémái⁸

A ius coronae problémái		
(1) Hiányzó írásbeli szabályrendszer a XVIII. század elejéig, azaz az 1701-es Act of Settlement-ig.	(2) A trónviták eldöntésekor alkalmazott érvrendszerek különbözősége: a. precedens b. common law c. konkrét, az adott uralkodóra (elődeire) vonatkozó dokumentumok i. korábbi uralkodók rendelkezései ii. parlament által megerősített dokumentumok	(3) A trónöröklés természetének kérdései.

A trónöröklés – mint a korszak monarchiáinak mindennapos életét talán leginkább meghatározó folyamat – összetett, több irányból megközelíthető kérdés. A trón átadásakor a politikai hatalom mellett jogcímek csokrát is, így az uralkodói előjogok mellett a királyság területére formált, a királynak mint legfőbb hűbérúrnak a lehetőségekhez képest minél alaposabban alátámasztott igényét is átadták. Ezenfelül, a királyság területére formált öröklési igény elvált az uralkodói előjogokra vonatkozó, Istentől származtatott igénytől.⁹ Így a trónra kerülés logikája mindig (legalább) kétirányú volt – egyfelől politikai, azaz hatalmi, másfelől jogi jellegű, azaz a trónigény oldaláról megközelíthető.¹⁰ A két kérdés nem választható el egymástól. A megalapozott jogcím mellé szükséges volt a hatalomgyakorlás valósága is – és fordítva, a hatalomgyakorlás valósága mellett az uralkodóknak (és a többi trónra pályázó személynek) szüksége volt arra is, hogy valamilyen érvrendszer mentén megalapozzák trónra kerülésüket. Lehetséges érvrendszerek voltak a *common law* öröklési jogra vonatkozó szabályai, ezzel szoros összefüggésben a korábbi gyakorlat, a trónöröklésre vonatkozó precedensek, illetve a konkrét uralkodóra vonatkozó dokumentumok is. Ezek a dokumentumok sokrétűek voltak, a halálos ágyon tett utódkinevezésektől kezdve a végrendeleteken át egészen a parlament általi jóváhagyásáig, a trónöröklés törvénybe iktatásáig tartott vonaluk.

⁸ Saját szerkesztés.

⁹ Chrimes, 1936, p. 61.

¹⁰ A jogi szempont alatt a dolgozat a királyság területére vonatkozó igényt érti. Ennek háttérében az áll, hogy az Istentől származtatható, királyi előjogokra vonatkozó igény sokkal inkább hatalomelméleti jellegű, mivel a királyi jogok a hatalom isteni forrásából fakadnak. Jelen dolgozat ugyanakkor éppen a hatalom- és politikaelméleti kérdések vizsgálatától eltekintve, az isteni jogalapon túlmenő jogcímeken keresztül vizsgálja a trónöröklést.

2. ábra: A trónöröklés természete¹¹

A trónöröklés természete	
„Ténykérdés”	„Jogkérdés”
A legfőbb hatalom gyakorlásának egyik fő kérdésére vonatkozik - ki gyakorolhatja a hatalmat?	A politikai hatalom, az uralom megszerzésének ténye mellett a jogosultságok csokrát is átadják – az uralkodó legfőbb hűbérúri jogállapota és a királyság területére formált igénye.
A trón öröklésekor átadott: (1) politikai hatalom (2) a királyság területére formált igény (3) az uralkodói előjogok Istentől származtatott jogosultságai.	

A dolgozat célja a trónöröklés különböző vetületeinek vizsgálata. Kiinduló kérdése az, hogy a XVI. században jogi (pontosabban jogcímbeli) vagy a politikai eseményekben is megjelenő hatalomelméleti változások vezettek-e oda, hogy évszázadok után először, gyors egymásutánban három nő is az angol trónra került.

A kérdés vizsgálata semmiképpen sem egyszerű. A szakirodalom nagyobb részt elválasztva kezeli a kérdést – a jogi szempontú művek kisebb figyelmet fordítanak a trónöröklést övező eseményekre, a politikai szempontú művek középpontjában pedig nem a trónigény jogi megalapozása szerepel. Ennek megfelelően a feldolgozott szakirodalom is két nagyobb csoportra bontható. Egyfelől a politikatörténeti, másfelől a jogtörténeti szempontú művekre. A politikatörténeti elemzések köréből kifejezetten az elmúlt 10-15 évből számos, a női uralkodást új szempontokból megközelítő, paradigmaváltó mű született. Elemzésemben az angol történetírás klasszikusai mellett (pl. Pollard) igyekeztem ezekre támaszkodni. A jogi szempontú elemzés elsősorban elsődleges forrásokra épül, a releváns törvényhozás, végrendeletek, egyéb rendelkezések vizsgálatával. A trónöröklés szemléletéhez az angol jogtörténet tradicionálisan is tekintélyes műveit (*books of authority*) dolgoztam fel, a XII. század jogirodalmától kezdve (Glanville) napjaink jogtörténeti összefoglaló műveiig (Baker). Bár elemzésem során elsősorban az angol nyelvű szakirodalmat vettem alapul – hiszen az angol jogintézményeknek sokszor nincsen megfelelőjük más nyelveken – igyekeztem a magyar (jog)történeti irodalom vívmányait is beemelni dolgozatomba.

Felépítés szempontjából a dolgozat íve a földbirtokok öröklésének *common law* szerinti szabályaiból indul ki. Ez adja az elméleti megalapozást a nőági örökösödés gyakorlati kérdéseinek vizsgálatakor, amiben egyébként hasonlít a fentebb már említett „tekintélyes” művekhez. Sok esetben ezek a művek kifejezetten a trónöröklés eseteivel illusztrálják a

¹¹ Saját szerkesztés.

földbirtok örökítésére vonatkozó szabályokat, az összekapcsolásnak tehát már a kortársak szemében is volt létjogosultsága. A nőági örökösödés korai precedenseinek vizsgálata után térek rá a XVI. századi uralkodónők konkrét jogcímeinek elemzésére, a trónra kerülésüket megalapozó dokumentumok részletes vizsgálatára. Így a hatalom megszerzését és megtartását lehetővé tevő politikai eseményeket, történéseket (ténykérdés) vetem össze a trón megszerzés során felmerülő jogcímekkel (jogkérdés).

Dolgozatomban tehát a fenti felépítésben kísérlem meg (jogi) kontextusba helyezni a három női Tudor-uralkodó legitimációjának kérdéseit és vizsgálom a trónigény szempontjából jellemzett hatalomátruházást.

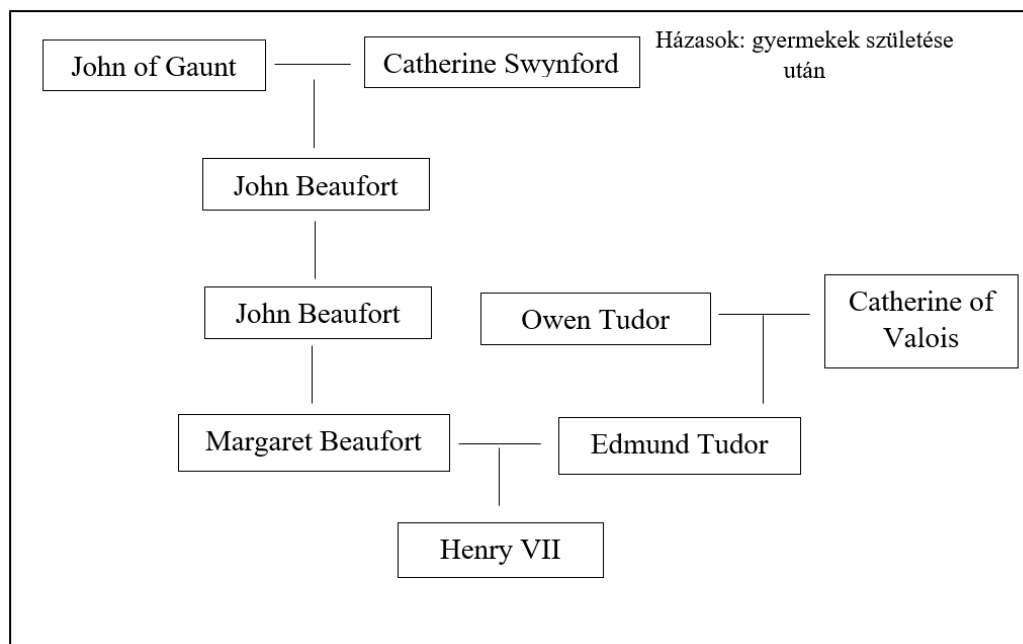
2. Történeti kontextus – a Tudor-dinasztia legitimációja, VIII. Henrik uralkodásának öröklési kérdései, VI. Edward, Jane Grey, I. Mária trónra kerülése és uralkodása, I. Erzsébet trónra kerülése

A későbbiek könnyebb értelmezése érdekében – hiszen a trón örökösödése kapcsán bonyolult családi kapcsolatok hálójával, illetve politikai események hatásaival szintén számolni kell – a részletes elemzést megelőzően fontos a XV. és XVI. század uralkodóváltásainak rövid kontextusát ismertetni.

A bevezetőben említett három uralkodónő a Tudor-dinasztiához tartozott, amely a késő középkori Anglia meghatározó dinasztikus konfliktusa, a rózsák háborúja (1455-1485) lezárásaként került hatalomra. Első uralkodója VII. Henrik (1485-1509) volt, aki a bosworthi csatában (1485) szerezte meg a hatalmat a dinasztia számára.

VII. Henrik származását anyján keresztül vezette vissza Genti Jánosra, aki III. Edward harmadik legidősebb fiúgyermeke volt. VII. Henrik anyja, Beaufort Margit, Genti János házasságon kívül született, ám később törvényessé nyilvánított gyermekeinek leszármazottja volt.

3. ábra: A Tudor-dinasztia származása.¹²

Bár a dinasztia trónigénye legjobb esetben is megkérdőjelezhető volt, VII. Henrik a leszármazására, illetve a hódítás jogára hivatkozva, illetve a felesége trónöröklési jogcímén keresztül ágyazott meg a Tudorok hatalomgyakorlásának.¹³

VII. Henrik trónra kerülése azonban a dinasztia hatalmának legitimációjához való hosszú távú hozzáállását is meghatározta. Ezt még az is fokozta, hogy uralkodása első évtizedében gyakorlatilag évente törtek ki lázadások; a hatalomgyakorlás, a legitim uralkodás elérése nem bizonyult egyszerűnek.¹⁴ Ezért a dinasztia kisebb részben a leszármazással, nagyobb részben a hatékony kormányzással, az az uralkodók saját személyük köré épített alkalmasságával (idoneitás) alapozta meg az uralmuk legitimációját.¹⁵ A Tudor-kori történészek, politikai filozófusok a Tudorokat a rend helyreállítójaként láttatták, akik a rózsák háborújának politikai-katonai-erkölcsi felfordulása után az állam működését, a normák érvényesülését biztosították.¹⁶ A család jelképe, a Tudor-rózsza, is ezt volt hivatott szimbolizálni – a Lancasterek vörös rózsájának és a Yorkok fehér rózsájának összefonódásával mutatta be a békét, amelyet a Tudorok kormányzása biztosított.¹⁷

¹² Horváth, 2023, p. 333. Mivel a magyar nyelvben számos, az ábrákban szereplő személy neve nem honosodott meg, vagy egyáltalán nincs magyar megfelelője, az egységesség és az érthetőség kedvéért angol eredetiben hagytam őket.

¹³ Myers, 1971, p. 203.

¹⁴ Bárány, 2024, pp. 535-537.

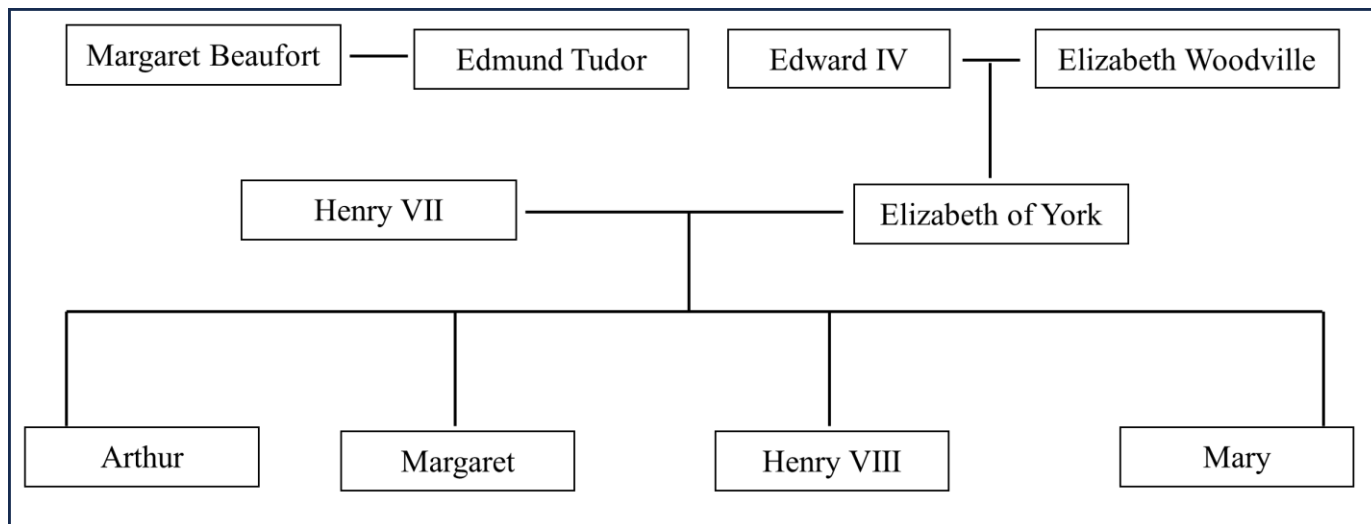
¹⁵ Pollard, 1919, p. 14.

¹⁶ Kontler, 1997, p. 35.

¹⁷ Pollard, 2001, p. 6.

Ezzel együtt a VII. Henrik utáni uralkodók már a trónöröklés klasszikus rendjére is hivatkozhattak. VIII. Henrik apján és anyján keresztül szintén jogos örököse lehetett az angol trónnak, hiszen apja VII. Henrik, az őt megelőző uralkodó, anyja York-i Erzsébet, pedig a York-dinasztia legerősebb trónigénnyel rendelkező tagja volt.

4. ábra: VIII. Henrik származása¹⁸

VIII. Henrik uralkodása (1509-1547) a trónöröklés szempontjából ugyancsak kiemelkedő jelentőségű, hiszen az uralkodásának trónörökléshez kötődő „nagy kérdése” az őt követő uralkodók keresztül az Angol Királyság hosszú távú politikai fejlődését is meghatározta.

Henrik első házasságából (Aragóniai Katalin, 1485-1536) viszonylag későn, csak 1516-ban született utód, a későbbi I. Mária (ur. 1553-1558), fiúgyermek pedig egyáltalán nem. Második feleségétől, Boleyn Annától (c. 1501 vagy 1507-1536) szintén leánygyermek, a későbbi I. Erzsébet (ur. 1558-1603) született. Bár az angol trón örökléséből a nők elméleti szinten nem voltak kizárva, úgy, mint például Franciaországban a – föld örökítésére vonatkozó, de a trón öröklésére is kiterjesztett – száli törvényekkel,¹⁹ a gyakorlat mégis azt mutatta, hogy a nőági örökösdés elképzelhetetlen és megvalósíthatatlan. A köztudatban erősen élt az „anarchia” 19 éve, Matilda és Blois-i István véres polgárháborúja, illetve a rózsák háborúja is, amelynek egyik központi jogi kérdése a nőági örökösdés volt, és szintén hosszú évek zűrzavarához vezetett. Így a Tudor-dinasztia számára – amely legitimációjának jelentős részét a béke megteremtésével nyerte el – a trón helyzetének megnyugtató, férfi utóddal való rendezése létfontosságúnak tűnt

¹⁸ Saját szerkesztés.

¹⁹ Sz. Jónás (szerk.), 1999, p. 110.

az időszakban.²⁰ Végül Henrik harmadik, Jane Seymourral kötött házasságából (c. 1508-1537) született meg a várva-várt fiúörökös, a későbbi VI. Edward (ur. 1547-1553). A királyné azonban a gyermeke születését követően fellépő komplikációkban életét vesztette. Henrik későbbi házasságai gyermektelenek maradtak.

VIII. Henrik több alkalommal is megkísérelte megnyugtatóan rendezni a trón sorsát.²¹ Halála előtt végrendeletében véglegesítette a trónutódlásra vonatkozó rendelkezéseit, a benne foglaltak értelmében Henrik halála után a korona először Edwardra, az ő utódainak hiányában Máriára, az ő utódainak hiányában pedig Erzsébetre kellett, hogy szálljon.

Henrik halála után utódai gyökeresen más helyzetben örökölték a koronát, mint maga VIII. Henrik. A Rómával való szakítás, az angol reformáció kibontakozása az eddigi angol politikai életben ismeretlen tényezők voltak. Egy újfajta, újkori Angol Királyság volt kibontakozóban, amelynek életében a függetlenség, az, hogy külső hatalmak nem szólhatnak bele az ország belügyeibe, meghatározó szerepet játszott.²² Ebben a helyzetben az uralkodói hatalom a kiskorú VI. Edward, és az őt kormányzásban segítő – tulajdonképpen helyette kormányzó – tanács kezébe került. VI. Edward (1547-1553) rövid uralkodása a protestantizmus megszilárdításának, illetve a nemesek politikai érdekeinek érvényesülésének jegyében telt. A fiatal király uralkodása alatt több felkelés is kezdődött, fő tanácsadói (Somerset hercege, Northumberland hercege), főbb intézkedési (pl. az egyöntetűségi törvény, *Act of Uniformity*, 1549) népszerűtlennek bizonyultak.²³ Bár a helyzet konszolidálódhatott volna, VI. Edward korai halála elejét vette ennek. A trónutódlás rendezése kulcsfontosságú volt, hiszen VIII. Henrik trónutódlási rendelkezései értelmében Edward nővére, a katolikus Mária következett volna a trónon, amelyet a protestáns uralkodó (és tanácsadói) minden áron meg akartak akadályozni. Így született meg VI. Edward trónutódlást rendező „végakarata”²⁴, amelyben nővéreit, Máriát és Erzsébetet kizárta a trón örökléséből, helyette a korona Lady Jane Grey-re, Edward unokanővérére, fő tanácsadójának (Northumberland hercegének) menyére szállt. Ez a rendezés sietve, a trónöröklés megváltoztatására, a létező jogi utakat megkerülve született, hátterében inkább politikai megfontolások, mintsem a legitim uralkodás megteremtésének igénye álltak.²⁵

²⁰ Pollard, 1919, pp. 143-145.

²¹ Az uralkodása alatt három öröklésre vonatkozó törvény született; részletesen kifejtve lásd lent.

²² Szántó, 2009, p. 427.

²³ Black, 2003, pp. 111-113.

²⁴ A dokumentum címe „*Devise for the succession*”, amelyet később kiváltságlevélbe (*letters patent*) foglaltak.

²⁵ Pollard, 1923, pp. 86-87.

Ilyen körülmények között került hatalomra Jane Grey, a „kilencnapos királynő”. Bár uralkodása rövidsége miatt gyakran háttérbe szoruló történelmi szereplőről beszélünk, a trón megszerzésére tett kísérlete I. Mária hatalomra kerülésének és uralkodása egészének egyik meghatározó momentuma, végeredményképpen Mária uralkodónői identitásának formálója volt.²⁶ VI. Edward halálának, illetve trónöröklési terveinek hírére Mária összegyűjtötte támogatóit, majd testvérével, Erzsébettel együtt bevonult Londonba, ahol győzelmesen bejelentette trónjának megszerzését. Jane Grey és támogatói a londoni Towerbe kerültek, ahonnan már csak a kivégzésükre szabadultak, I. Mária pedig megkezdte uralkodását.²⁷ Bár a Jane Grey feletti győzelmének okairól, az 1553-as öröklési krízis lehetséges értelmezéseiről nincs egyértelmű történetírói konszenzus,²⁸ az mindenképpen megkérdőjelezhetetlen, hogy I. Mária az Angol Királyság történetének első felkent és megkoronázott uralkodónője lett.

Mária trónigényét egyfelől apjától, VIII. Henriktől való leszármazására, másfelől pedig a trónöröklés sorát még apja életében megállapító törvényre²⁹ alapozta. Mária uralkodása az angol történelemben addig példa nélküli volt, hiszen valódi, kifejezetten elfogadott és hatékonyan uralkodó női fejedelem – a korábbi próbálkozások ellenére – még nem ült a trónon. Így, bár uralkodása, főleg az őt követő Erzsébet fényében sikertelennek bizonyult, mégis a női uralkodás olyan archetípusát hozta létre, amelyet húga is követett.³⁰ Mária uralkodása – egyebek mellett – szintén a trón sorsáról folytatott vitákkal volt terhes, katolikus királynőként a katolikus trónöröklés biztosítása kiemelt jelentőségű volt számára. Ezt a célt szolgálta a Fülöppel, a Habsburg spanyol birodalom örökösével kötött házassága is, amely alattvalói körében nagyon népszerűtlennek bizonyult.³¹ Ebből a házasságból azonban nem született gyermek, míg a királynő kezdeti népszerűsége hamar hanyatlani kezdett. 1558-as halálakor, saját gyermekek hiányában egyértelmű volt, hogy húga, a 25 éves Erzsébet lesz a trón örököse.

Erzsébet nem csak a női uralkodás világhírű példájává vált, hanem az angol történelem összességében egyik legkiemelkedőbb uralkodója is volt. Uralkodása során ugyanazzal a problémával küzdött, amellyel nővére is, azaz, hogy miként illeszthető a királyság és az uralkodás alapvetően férfi szerepköreibe a női uralkodó, tehát hogy mire van szükség ahhoz,

²⁶ Schutte – Hoover (szerk.), 2023, p. 5.

²⁷ Pollard, 1923, pp. 91-94.

²⁸ Whitelock – MacCulloch, 2007, pp. 265-287.

²⁹ VIII. Henrik harmadik öröklési törvénye, 1536.

³⁰ Beem, 2008, p. 99.

³¹ Pollard, 1923, p. 106.

hogy egy nő elfogadott és sikeres uralkodó lehessen.³² Bár trónra kerülése viszonylag problémamentesen zajlott, utódlásának kérdése már nem volt ennyire egyszerű – életében unokatestvére, a skót Stuart Mária jelentette a legnagyobb fenyegetést trónjára nézve; ráadásul fiúgyermek hiányában a trón sorsa nem volt biztosítva az Erzsébet halála utáni időszakra.

3. Az öröklési jog és a trónöröklés

A trónöröklés szempontjából – bár az uralkodókat nem kötötték a *common law* szabályai a korona örökítésekor³³ – kiemelt jelentőségű a földbirtok³⁴ öröklésére vonatkozó szabályok ismerete. Jóllehet a különböző földbirtok-típusokra adott esetben különböző szabályok vonatkozhattak, a továbbiakban az örökíthető földbirtok (*hereditary fee* vagy *fee simple*) vonatkozó szabályokat fogom kifejteni.³⁵ Ez a fajta földbirtok a XII. századtól kezdve volt elterjedt, a XIII. századra pedig végső formája is kialakult. Eddigre egyfajta tulajdonként tekintettek a földre, amelyet az eredeti tulajdonos szabadon tovább örökíthetett leszármazóira – szemben azzal az alternatívával, amikor az örökösök egyszerűen a hűbérúr szolgálatába lépés, ezzel az életük végéig tartó földbirtoklás lehetőségét szerezték meg felmenőjük halálával.³⁶ A *fee simple* a hűbéri földbirtoklás legteljesebb formája volt, mivel örökíthető és elidegeníthető birtokként is funkcionált.³⁷ Ez a megkülönböztetett jelentőség áll annak háttérében, hogy dolgozatomban az erre vonatkozó öröklési szabályrendszerből kiindulva kontextualizálom a trónöröklést. Ennek oka, hogy ez a földbirtok-típus jelentette azt a kiindulási pontot, amelytől különböző jogintézmények segítségével az évszázadok során eltértek.³⁸

Az öröklési jog szabályainak kialakulása hosszas folyamat eredménye volt. A földbirtokok örökíthetősége önmagában nem jelentette azt, hogy szigorúan lefektetett szabályok érvényesültek a kérdés kapcsán.³⁹ A szabályrendszer végső formáját a XIII. században, III. Henrik uralkodása alatt (1327-1377) kezdte el elnyerni.⁴⁰ Mielőtt azonban rátérek a XIII.

³² I. Erzsébet képformálására, a női uralkodás beillesztésére az alapvetően férfi keretrendszerbe lásd: Stróbl, Erzsébet: I. Erzsébet – Egy mítosz születése, 2023, L'Harmattan Kiadó.

³³ Ormrod, 2016, pp. 187 - 226., p. 190, illetve Blackstone, 1765 lásd: bevezetés.

³⁴ Ebben a kontextusban a hűbériség rendszerében kialakuló földbirtoklás-típusokról van szó, hiszen a trónöröklés, a királyi hatalom környezetében ez az igazán jelentős földbirtoklás – arról nem is szólva, hogy az uralkodás és a hűbériség közötti kapcsolat egyértelmű, hiszen I. Vilmostól kezdve az uralkodó volt a földek fő adományozója, legfelsőbb hűbérura.

³⁵ A *fee simple* intézményére való hivatkozás megjelenik VI. Edward trónöröklést rendező kiváltságlevelében is, apja trónöröklési jogcímének hivatkozásakor.

³⁶ Baker, 2019, pp. 279-280.

³⁷ Illés, 2004, p. 18.

³⁸ A *fee simple* (egyszerű hűbér) kiindulási pont jellegéhez és a többi intézménnyel való kapcsolatához lásd különösen a hatodik fejezetet. Grosschmid, 1928, pp. 99-127.

³⁹ Baker, 2019, p. 249.

⁴⁰ Pollock – Maitland, 1895, p. 260.

századi *common law* öröklési rendszerére, érdemes röviden összefoglalni az angol jogtudomány korai képviselőinek álláspontját az öröklési jog állásával, fejlődésével kapcsolatban.

3.1. Korai gyakorlat, Glanville munkássága⁴¹

A germán, angolszász – azaz a hódítást megelőző időszakban – is léteztek már a földbirtok-típusokra (pl. *bookland*, *folkland*)⁴² és azok tovább örökítésére vonatkozó szabályok (pl. a rokoni közelség jelentősége)⁴³. A normann hódítással a szigetországban megjelenő öröklési módszerek – pl. a föld felosztása az utódok között – a hódítást követő évszázadokban összeolvadtak az angolszász szokásokkal.⁴⁴ A végső rendszer körvonalai már megjelentek a XII. század második felében, a legkorábbi szisztematikus angol jogról írt összefoglaló műben, Ranulf de Glanville tollából.⁴⁵

A földbirtok öröklésére vonatkozó szabályok a mű hetedik könyvében találhatóak. Főszabályként az örökhagyó gyermekei örököltek, hiányukban az unokái, őket követően az örökhagyó testvérei, illetve az ő leszármazói, végső soron pedig az örökhagyó nagybátyjai, nagynénjei stb. Szintén főszabály volt a házasságon kívül született gyermekek öröklésből való kizárása. Egyértelműen⁴⁶ megjelent a primogenitúra elve, azaz, hogy az örökhagyó legidősebb fiúgyermeké egészen örököli meg az egész földbirtokot. Abban az esetben, ha az örökhagyónak egyetlen lánygyermeké volt, ez a lánygyermek örökölte az egész birtokot, azonban több lánygyermek esetén a birtok felosztásának elve érvényesült. Kérdésként jelent meg a képviselő elve, azaz, hogy mi a megfelelő eljárás abban az esetben, ha az örökhagyó halálakor a legidősebb fiúgyermek már meghalt, azonban van fiúgyermeké. Tehát hogy ebben az esetben az örökhagyó unokája, vagy az örökhagyó fiatalabb, életben lévő fia élvezett-e elsőbbséget. Bár Glanville nem válaszolta meg egyértelműen a kérdést, hajlott az unoka öröklési jogosultságának irányába.

⁴¹ Beames, 1900.

⁴² Illés, 2004, p. 10.

⁴³ Hale, 1739, p. 235.

⁴⁴ Baker, 2019, p. 16.

⁴⁵ *Tractatus de legibus et consuetudinibus de regni Angliae*, c. 1187-1189. A továbbiakban Glanville néven fogok a műre hivatkozni. A mű szerzőségével kapcsolatos elméletekről, illetve részletes felépítéséről lásd: Antal, Tamás: Az angol esküdtszék története, Szeged, 2019, Iurisperitus Kiadó, pp. 18-25. Vö. Stein, 2005, p. 85-86.

⁴⁶ A tanulmány szempontjából releváns földbirtokok kapcsán; ugyanakkor bizonyos földbirtok-típusok kapcsán az utódok közötti felosztás szintén szabályszerű volt.

Érdekes – és a trónöröklés jogcímeinek szempontjából is releváns – megjegyzés Glanville-től a halálos ágyon való utódkinevezés intézményének kizárása, ami ráadásul a normann királyok első generációjában többször megjelenő jogintézmény volt.⁴⁷

3.2. A XIII. század, Bracton⁴⁸

Az 1235 környékére datálható, Henry de Bracton nevéhez kötődő *De Legibus et Consuetudinibus Angliae*⁴⁹ szintén az angol jogtudomány egyik „hírneves jogkönyve”⁵⁰, amely összefoglalja az angol jogot.⁵¹ Az ebben a műben szereplő öröklésre vonatkozó szabályok összességében azonosak a fentebb, Glanville kapcsán kifejtettekkel; az öröklésre való képesség alapvető feltételeként a legitim mivoltot, azaz a házasságból születést emelte ki a szerző, az öröklés sorrendjét pedig az örökhagyóhoz kötődő rokoni kapcsolat közelsége határozta meg. A férfi leszármazók itt is megelőzték a női leszármazókat, de a nők itt sem voltak kizárva az öröklésből. Több női örökös esetén az örökösök közötti felosztás szabálya érvényesült. A primogenitúra, azaz elsőszülöttség elve volt a meghatározó, ennek értelmében az idősebb testvérek megelőzték a fiatalabbakat. A képviseleti elvre vonatkozó – a XII. században még eldöntetlen – kérdés itt már egyértelmű választ kapott, azaz, hogy az idősebb, de már életben nem lévő férfi leszármazó gyermeke megelőzte az örökhagyó fiatalabb, de még életben lévő fiúgyermekét.

3.3. A XV. század, Littleton

Szemben az előző két művel, a Sir Thomas Littleton tollából származó, az 1480-as években publikált kötet (*Littleton's Tenures*) kifejezetten az ingatlantulajdonnal foglalkozott, rendszerének alapjait az angol, témához kötődő precedensekre helyezte.⁵²

Ezzel együtt témánk szempontjából releváns földbirtok-típus, az egyszerű hűbér (*fee simple*) öröklésének szabályaira vonatkozó részek nem tértek el nagyban a fentebb leírtaktól, hiszen, ahogy fentebb említettem, a földbirtok öröklésére vonatkozó szabályok viszonylag korán, a XIII. század második felére egységesültek. Ennek hátterében a földbirtok gazdasági, társadalmi

⁴⁷ Így például maga Hódító Vilmos is erre hivatkozással került az angol trónra. (Illetve természetesen a hódítás joga mellett.)

⁴⁸ Letöltés helye, ideje: <https://amesfoundation.law.harvard.edu/Bracton/Common/SearchPage.htm> 2024.10.23.

⁴⁹ Továbbiakban röviden: Bracton.

⁵⁰ Grosschmid, 1928, p. 140.

⁵¹ Vö. Stein, 2005, p. 115-117.

⁵² Wambaugh, 1903, p. 12.

és politikai jelentősége állhat, hiszen ez nagyban elősegíthette a szabályok minél korábbi egységesülését.

3.4. A common law öröklési rendszere

A fentebb említett szabályokat a következőképpen lehet összefoglalni.⁵³

Elsőként, hogy az örökhagyó halála után elsősorban leszármazói örököltek. Abban az esetben, ha nem voltak leszármazók, vagy ők valamilyen oknál fogva ki voltak zárva az öröklésből (például házasságon kívül született gyermekek, felségárulás miatt öröklésből kizárt leszármazók) a távolabbi – azaz oldalági, felmenő – rokonok következtek a sorban. A távolabbi rokonok közötti öröklésben a parentéla-rendszer érvényesült, tehát az alapján örökölhettek, hogy mennyire közeli vagy távoli rokonai voltak az örökhagyónak.⁵⁴

A leszármazók közötti öröklés sorrendjét öt szabályban lehet összefoglalni, amelyek a következők: „(1) az élő leszármazó kizárta az öröklésből saját leszármazóját; (2) a halott leszármazót saját leszármazói képviselték; (3) az azonos rokonsági fokon lévő férfi leszármazók kizárták a velük egy fokon lévő női leszármazókat; (4) az azonos rokonsági fokon álló férfi leszármazók közül a legidősebb örökölt;⁵⁵ (5) az azonos rokonsági fokon álló női leszármazók közösen örököltek.”⁵⁶

A női leszármazók a fent kifejtettek értelmében nem voltak kizárva az öröklésből, viszont csak és kizárólag abban az esetben juthattak örökségükhöz, ha nem voltak férfi leszármazók. A jogi lehetőség azonban nem feltétlenül jelent meg a gyakorlatban. A női örökléssel szembeni társadalmi aggályok a jogrendszerbe is átszivárogtak, pl. a *strict settlement*⁵⁷ intézményével, vagy a birtok férfiágra korlátozásával már az adományozás pillanatában.⁵⁸ A nők a földbirtokhoz kapcsolódó jogaik gyakorlásában is sok esetben korlátozva voltak, férjük, illetve fiaik gyakorolták helyettük például a parlamentben való részvétel jogát.⁵⁹

⁵³ Fontos megjegyezni, hogy az összefoglalóban említett öröklési szabályok nem érvényesültek a királyság minden területén kizárólagosan, mivel léteztek atipikus öröklési szabályok is, pl. a Kent területén meghonosodott *gavelkind* intézménye, amelynek értelmében a földet felosztották az örökösök között. Grosschmid, 1928, p. 86.

⁵⁴ Baker, 2019, p. 286.

⁵⁵ Ez a primogenitúra elve; az öröklési jog – és ezzel a trónöröklési jog talán legmeghatározóbb alapja. Kialakulására, történeti háttérére nézve lásd: Pollock, Frederick: Az angol földbirtokjog, A Magyar Jogászegylet Kiadó Vállalata (6/4.), Budapest, 1914, pp. 53-55.

⁵⁶ Horváth, 2023, p. 336.

⁵⁷ Kb. korlátozó rendezés, a földbirtok öröklésének férfiágra korlátozásának egyik eszköze. Ld. Horváth, 2023, p. 336.

⁵⁸ Spring, 1990, pp. 273-296.

⁵⁹ Richards, 1997, pp. 104-105.

4. Nőági örökösödés a trónon

A trónöröklés kontextusában sok szempontból érvényesültek a fentebb kifejtett elvek. Az angol trón öröklésének szokásai szerint a nők nem voltak kizárva a trónöröklésből,⁶⁰ azonban a XVI. század előtt (egy kivétellel), a potenciális – a *common law* öröklési jogra vonatkozó szabályai szerint akár elsőbbséget is élvező – örökös nők nem próbálkoztak meg a hatalom átvételével. Ennek hátterében egyfelől a nők képességeire vonatkozó aggályok álltak, azaz a hit, hogy a nők nem tudnak hatékony katonai, illetve politikai hatalmat gyakorolni. Más oldalról megközelítve a dinasztikus kapcsolatok politikája is akadályozó tényezőt jelentett, hiszen a potenciális trónörökös nők másik dinasztikiákba való beházasításának gyakorlata miatt az idegen hatalmak térnyerése is egy lehetséges aggály volt.⁶¹

4.1. Korai példák

Ezzel együtt a nőági örökösödés lehetősége több esetben is felmerült az angol történelemben. Az egyik legkorábbi – és egyben talán legismertebb – példa Matilda császárné törekvése az angol trón megszerzésére 1139 és 1148 között. Matilda I. Henrik (1100-1135) lánygyermek volt, aki bátyja 1127-es halála után lett az angol trón örököse, apja életében pedig többszöri hűségeskükkel igyekezett megerősíteni lánya trónigényét. Ez példa nélküli volt az addigi angol történelemben. Mind az angolszász, mind a normann világban előfordult, hogy a nők valamilyen módon örököltek, hatalmat gyakoroltak – azonban ez gyakorlatilag minden esetben férfi rokonaik nevében, az ő helyettesítésükként történt.⁶² A női hatalomgyakorlás egyik legkorábbi képviselője, Aethelflaed (ur. 911-918), Mercia úrnője szintén férfi rokonai nevében uralkodott – apja, illetve fiai helyében gyakorolta hatalmát.⁶³ Matilda ezzel szemben saját nevében, saját trónörökösi mivoltára hivatkozva, női uralkodóként igyekezett hatalmat szerezni, azonban ezt a törekvését – bár rövid időre sikeresnek tűnt – a kor viszonyai ellehetetlenítették.⁶⁴ Helyette nagybátyja, Blois-i István (úr. 1135-1154) szerezte meg a hatalmat, majd a kettejük közötti konfliktus háborúba, az „anarchia” éveibe torkollott. A konfliktus kompromisszumos véget ért, a trónra végül Matilda fia, II. Henrik (1154-1189) került, – így megkezdte a Plantagenet-dinasztia uralkodását – azonban csak István halála után. Ez az eseménysorozat – a normann trónöröklési szabályok tisztázatlanságán kívül – rávilágít az időszak női trónöröklési jogokhoz való hozzáállására, azaz arra, hogy bár a trónra nő nem

⁶⁰ Bennett, 2008, p. 10.

⁶¹ Horváth, 2023, p. 337.

⁶² Beem, 2008, p. 29.

⁶³ Beem, 2008, p. 31.

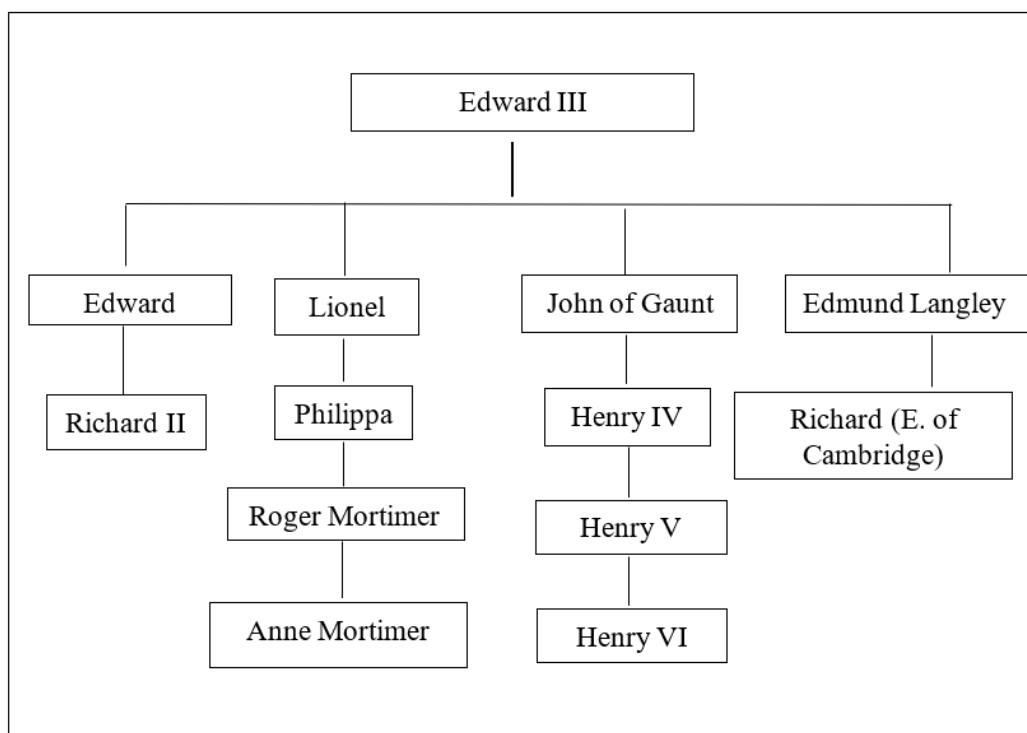
⁶⁴ Beem, 2008, pp. 25-62.

kerülhetett, hatalmat valójában nem gyakorolhatott, saját személyén keresztül jogait leszármazóira örökíthette.⁶⁵

A nőági örökösödés vizsgálatának következő jelentős állomása a rózsák háborúja (1455-1485). A konfliktus összetettsége ellenére a jogi szempontú megközelítés kulcskérdése a nők trónöröklési képessége vagy annak hiánya volt. Ezért érdemes elemezni – a konfliktus „ősétől”, III. Edwardtól kezdve a trón sorsának rendezésére irányuló dokumentumokat.

A dinasztikus konfliktus forrása tehát III. Edward (1327-1377) volt, az ő leszármazói között robbant ki a trónvita – méghozzá Lionel és János nevű fiai örökösei között.

5. ábra: A York- és Lancaster-házak származása⁶⁶

III. Edward – elsőszülött fiának korai halála után – megkísérelte elkerülni a konfliktust, az 1376-ban vagy 1377-ben született öröklési rendelkezésével.⁶⁷ Ez a dokumentum (*entail*, ez magyarul körülbelül a hitbizomány intézményének feleltethető meg) az uralkodó halála utáni időszakra rendezte a trón sorsát. Az *entail* biztosabb alapokat adott a trón sorsának rendezésére, mint a korábbi gyakorlat, például a halálos ágyon történő utódmegnevezés vagy a hűségeskü

⁶⁵ Horváth, 2023, p. 338.

⁶⁶ Horváth, 2023, p. 323.

⁶⁷ Bennett, 1998, pp. 580-609.

intézményei, illetve lehetőséget teremtett az öröklésre a *common law* szabályaitól eltérően is.⁶⁸ Ebben az esetben nem egy konkrét örökös kijelölésére került sor, – mint például a fentebb kifejtett Matilda kapcsán történt – hanem a trónöröklés vonalát rajzolta ki a dokumentum.

III. Edward rendelkezései értelmében halála után unokája, legidősebb fiának gyermeke, a későbbi II. Richárd (ur. 1377-1399) lett az uralkodó, az ő utódok nélküli halála esetén pedig Richárd nagybátyjára, Genti Jánosra (John of Gaunt, 1340-1399) és leszármazóira szállt a trón. A rendezésből feltűnően kimaradtak harmadik legidősebb, eddigre már halott fia, Lionel leszármazói (lánya, Philippa, 1367-1401 és az ő fia, Roger Mortimer 1374-1398). Ezzel implicit módon az uralkodó kizárta a nőági örökösödést, amely a korszakban atipikusnak számított, hiszen, ahogy ezt fentebb említettem, a női leszármazók is rendelkeztek elméleti szinten azzal a képességgel, hogy az angol trónt elfoglalják. Ezzel együtt érdemes figyelembe venni, hogy eseti rendezésről volt szó, tehát ez a kizárás nem absztrakt módon a nőági örökösödést zárta ki, hanem konkrétan Philippa és leszármazói kerültek ki a trón várományosainak köréből.⁶⁹

Bár az öröklésre vonatkozó rendezés megszületett, a konfliktust nem sikerült elkerülni. A II. Richárd lemondása után trónra kerülő Lancaster-dinasztia megkérdőjelezhető legitimációja többször is problémát okozott. Ezek a gondok egyfelől a trónöröklés sorsának rendezésére vonatkozó kísérletekben,⁷⁰ illetve a rózsák háborújának kirobbanásában mutatkoztak meg.

IV. Henrik (1399-1413), a Lancaster-dinasztia első uralkodója több esetben is megpróbálta a trón sorsát megnyugtatóan rendezni. 1404-ben, koronázása után nem sokkal a parlament elfogadta fiát a trón örököséként, illetve mind női, mind férfi leszármazói bekerültek a trón várományosainak sorába, a primogenitúra elve alapján megállapított sorrendben.⁷¹ 1406-ban két további törvénybe foglalt trónöröklésre vonatkozó rendezés is született, amelyek az első ismert példái annak a későbbi elterjedt gyakorlatnak, hogy a trón sorsának rendezésébe a parlamentnek is van beleszólása.⁷² Az első rendezés értelmében a korona IV. Henrik férfi leszármazóira szállt, azaz újra kísérletet tettek a nőági örökösödés korlátozására. Ez a rendezés szembement az Angol Királyság öröklésre vonatkozó kialakult gyakorlatával – amelyet nem sokkal korábban IV. Henrik kormányzata maga is elismert – azaz, hogy férfi leszármazók hiányában a korona a női leszármazókra száll.⁷³ Ebben az esetben is érdemes azonban

⁶⁸ Spring, 1990, pp. 273-296.

⁶⁹ Horváth, 2023, pp. 323-324.

⁷⁰ Bennett, 2008, pp. 9-27.

⁷¹ Horváth, 2023, p. 327.

⁷² Bennett, 2008, p. 9.

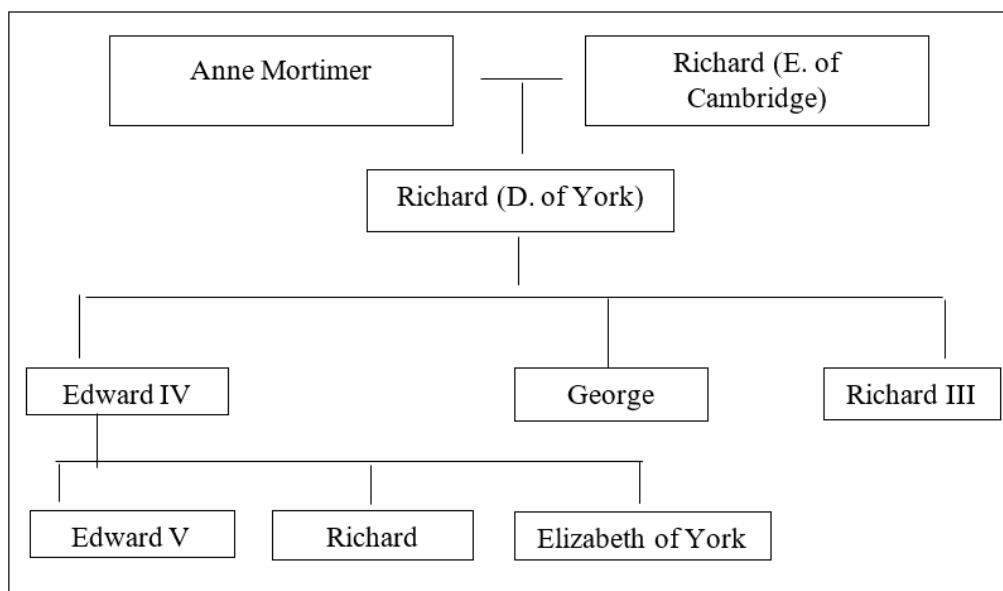
⁷³ Hingston (szerk.), 1860.

figyelembe venni, hogy nem a nőági örökösödés elvi szintű kizárására került sor, hanem IV. Henrik saját – külföldi dinasztiákba beházasodott – lányait korlátozta az örökösödésben.⁷⁴ A második rendezés – amely pár hónappal később született – azonban már nem tartalmazta ezt a korlátozó rendelkezést, ez alapján már Henrik női leszármazói is örökölhették a trónt.⁷⁵

Ezzel együtt azonban fontos megjegyezni, hogy az első két Lancaster-uralkodó alatt a trón sorsának kérdése viszonylag rendezettnak látszódott, hiszen a dinasztia sorsát biztosították egyfelől a férfi örökösök, másfelől a politikai helyzet, azaz a katonai sikerek.⁷⁶ Ennek megfelelően például V. Henrik (1413-1422) végintézkedésében nem is volt megtalálható az angol uralkodás, kormányzás helyzetét rendező szakasz.⁷⁷

Apja, V. Henrik halála után a kiskorú VI. Henrik (1422-1461) került a trónra. Az időszakot az erős bárói, illetve gyenge királyi hatalom jellemezte, amelyet csak tetézték a százéves háború utolsó szakaszában elszenvedett veszteségek. Ebben a kontextusban robbant ki végül a rózsák háborúja (1455-1485), amikor VI. Henrik unokatestvére, Richárd, York hercege politikai ellenfélként, majd trónkövetelőként lépett fel – trónigényét pedig anyai ágon, azaz a nőági örökösödés legitim mivoltára hivatkozva indokolta meg.

6. ábra: a York-dinasztia⁷⁸

⁷⁴ Ormrod, 2016, p. 211.

⁷⁵ Bennett, 2008, p. 19.

⁷⁶ A Lancasterek a százéves háború alatt (1337-1453), méghozzá egy kifejezetten angol sikerek (pl. 1415 azincourt-i diadal) által jellemzett időszakban uralkodtak.

⁷⁷ Strong – Strong, 1981, pp. 79-102.

⁷⁸ Horváth, 2023, p. 329.

Egyfelől azt állította, hogy a Yorkok jogcíme – amelyet Lionelen, Philippán, illetve a Mortimereken keresztül vezettek le – erősebb a Lancasterek jogcíménél, amelyet Genti Jánosra alapoztak (harmadik, illetve negyedik fiúgyermektől való származás), másfelől pedig arra hivatkozott, hogy a trón öröklődik nőkön keresztül is. A kérdés, azaz, hogy a Yorkok vagy a Lancasterek trónigénye megalapozottabb, végül a parlament elé került. A szerv arra jutott, hogy nem tudják kielégítően eldönteni a vitát, hiszen, bár a *common law* öröklésre vonatkozó szabályai szerint a Yorkok trónigénye erősebb, a Lancasterek 60 éves uralkodása, illetve VI. Henrik megkoronázott és felkent uralkodói mivolta is erős érvnek bizonyult.⁷⁹ A két fél végül kompromisszumos megoldásra jutott, az 1460-as *Act of Accord*⁸⁰ nevű dokumentumban, amely nem más, mint parlamenti határozattal megerősített békekötés.

Az *Act of Accord* értelmében VI. Henrik maradhatott az uralkodó élete végéig, azonban halála után Richárd örökösei kerültek a trónra, tehát a másik ágra szállt a trón.⁸¹ A dokumentum szövege Richárd trónigényének megalapozásával kezdődött, anyjára és az ő III. Edwardtól való származására hivatkozott. Ezen kívül úgy rendelkezett, hogy IV. Henrik nem megalapozottan került az angol trónra, illetve, hogy az angol jog és szokások szerint Richárd, York hercegének trónigénye megalapozottabb Genti János bármelyik leszármazójánál.⁸²

Bár korántsem problémamentesen, de a Yorkok végül valóban sikeresen megszerezték az angol trónt, IV. Edward (1461-1470, és 1471-1483), V. Edward (1483), illetve III. Richárd (1483-1485) tartoztak a dinasztia uralkodói közé. Uralkodásuk megerősítette a nők trónra való jogosultságát – vagy legalábbis azt a képességüket, hogy leszármazóiknak továbbadják trónigényüket.

4.2. A Tudor-dinasztia

III. Richárd uralkodásának a bosworthi csata (1485) vetett véget, ezzel egyidőben pedig az első Tudor-uralkodó, VII. Henrik (1485-1509) is megkezdte uralkodását. A Tudorok kapcsán kiemelt jelentőségű a nőági örökösödés kérdése, hiszen maga VII. Henrik is anyján keresztül

⁷⁹ Horváth, 2023, p. 330.

⁸⁰ 39 Hen 6. In: Davies, 1856

⁸¹ Eredeti szöveg: „[...] it ys accordedm appoynted, and agreed, that the sayde Rychard duke of York shalle be called and reputed from hensfoorth verry and ryghtefulle heyre to the corounes, royalle astate, dygnyte and lordeshyp abouesayde: And after the decees pf the sayde king Harry, [...] the sayde duke and hys heyres shalle immediately succede to the sayde corones, royalle astate, dygnyte and lordshyppe. [...]”

⁸² Eredeti szöveg (részletek): „[...] the sayde Johan of Gaunt [...] had yssew and lawfully gat Harry Erle of Derby, whyche [...] vnryghtewysly entred vppone the same” (az angol trónról van szó, IV. Henrik trónra kerülése kapcsán) „[...] To the whyche Richard duk of York [...] the rygthe, tytly, dygnyte royalle, and estate of the corones [...] of the rygthe lawe and custume perteynethe and belongeth, afore any yssew of the sayde Johan of Gaunt the iiii goten sone of the same kyng Edward” (Richárd trónigénye)

vezette le trónigényét, illetve legitimációjában felesége, York-i Erzsébet, IV. Edward legidősebb lánya is fontos szerepet játszott. VII. Henrik esetén a nőági örökösödés „klasszikus” esetéről van szó. Trónigényét nőkön keresztül vezette le, – akik egyébként trónra kerülése időpontjában életben voltak, azaz valós konkurenciát jelenthettek volna – az viszont nem volt valódi lehetőség, hogy a legitimációs alapot jelentő nők maguk viseljék a koronát.

VIII. Henrik bátyja, Artúr halála (1502) után lett a trón örököse. Mivel apja, az előző uralkodó házasságából született fiúgyermekként nem volt kérdéses a trón öröklése. VIII. Henrik uralkodása azonban ebből a szempontból sokkal több kérdéssel, konfliktussal volt terhelt. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az uralkodása során született három trónöröklésre vonatkozó törvény, illetve Henrik végakarata, amelyben szintén rendelkezett a korona sorsáról. Ezeknek a dokumentumoknak a részletes vizsgálata elengedhetetlen akkor, ha a XVI. századi királynők trónigényét, legitimációs alapját vizsgáljuk, hiszen ők maguk is elsősorban ezekre hivatkoztak trónra való jogosultságuk megalapozásaként.⁸³

4.2.1. VIII. Henrik első öröklési törvénye; The First Act of Succession (1534)⁸⁴

VIII. Henrik első öröklési törvénye a reformációs parlament (1529-1536) egyik vívmánya volt, amely a Rómával való szakítás, a házassági ügyek angol egyházi bíróságok joghatóságába kerülését, illetve VIII. Henrik és Aragóniai Katalin házasságának Thomas Cranmer canterbury-i érsek általi érvénytelenné nyilvánítását követően született meg.⁸⁵ Szövege egyszerre mutatta be hűen a kor hangulatát – az öröklés kérdésének felfokozott jelentőségét, a rózsák háborújának élénk emlékét, az anglikán egyház létrehozásának nemzeti érzületét – és adott szabályrendszert a trón sorsának rendezésére. A középkori trónöröklési rendezésekkel ellentétben a parlament hatáskörébe, törvénybe került az utódok kijelölése, azonban hasonlóképpen eseti rendezést adott, mint a korábbi precedensek (pl. Hitvalló Edward, Oroszlánszívű Richárd, I. Edward, III. Edward rendezései).⁸⁶ Szintén hasonlóság a középkori precedensek és a Henrik-féle rendezés között az eskütételre való kötelezés (lásd pl. Matilda trónörökös-i kijelölésekor).

Ezzel együtt az első öröklési törvény, hasonlóképpen a későbbi, azonos témában született parlamenti törvényhozáshoz, eltért a korábbi trónöröklési rendezésektől. Ilyen eltérés a házasság jogi megjelenítése, azaz, hogy az első öröklési törvény kimondta a VIII. Henrik és Aragóniai Katalin közötti házasság érvénytelenségét és mellette a Boleyn Anna és VIII. Henrik

⁸³ Levine, 1962, pp. 121-127.

⁸⁴ Act of Succession, 25 Henry VIII, c. 22. In: Pickering, 1763.

⁸⁵ Levine, 1967, pp. 3-6.

⁸⁶ Horváth, 2023, p. 324.

között fennálló házasság érvényességét, hiszen addig az „amit Isten összekötött, ember szét ne válassa”-elv volt az uralkodó. Tehát a házasság nem világi jogi, hanem egyház(jog)i kérdésnek minősült. Ez megkülönböztetés a világi és az egyházi ügyek közötti határ elmosódását jelzi a korszakban. (Ennek a jelenségnek még feltűnőbb példái a második és harmadik öröklési törvények, ahol olyan, elméletileg egyházi joghatóságba tartozó ügyekről döntöttek – pl. Mária legitim vagy nem legitim volta – amelyről nem születtek ezt megalapozó, egyházjogi döntések.)⁸⁷ Az első öröklési törvény emellett kitért olyan kérdésekre, amelyek szigorú értelemben véve nem a trónutódlás vonalának felrajzolásához kapcsolódtak, így a rokonság és a sógorság házassági akadályainak⁸⁸ tiltott fokozataira, illetve a bizonyos esetekben adott felmentések (*dispensatio*) lehetőségének tilalmára.⁸⁹ Ez a tilalom, amellett, hogy közvetlenül reagált a VIII. Henrik és Aragóniai Katalin közötti házasságra, annak (vitatott) érvénytelenségére, illusztrálja a parlament egyházi ügyekbe való beleszólását, hiszen a házassági jog, házassági akadályok rendszerének kialakítása az egyház hatáskörébe tartozott.

A törvény fő témája azonban természetesen a trónöröklés kérdése volt. Előkérdésként rendezte a házasságok érvényességének, érvénytelenségének helyzetét, majd ezt követően fordult a konkrét problémához. Az első öröklési törvényben foglaltak szerint VIII. Henrik halálát követően a trón Boleyn Anna és VIII. Henrik férfi utódaira szállt volna, az elsőszülöttség, a primogenitúra szabályai szerint. Abban az esetben, ha Boleyn Anna azelőtt halt volna meg, hogy neki és Henriknek férfi utóda született volna, a trón VIII. Henrik későbbi házasságaiból származó legitim fiúgyermekre szállt volna, a primogenitúra szabályai szerint. Fiúgyermek hiányában a trón Boleyn Anna és VIII. Henrik lánygyermekre szállt volna, azaz a későbbi I. Erzsébetre, a továbbiakban szintén a primogenitúra szabályait követve. A törvény ezzel a későbbi I. Máriát zárta ki a potenciális örökösök sorából, de nem jelentette ki külön illegitim voltát.

4.2.2. VIII. Henrik második öröklési törvénye, the Second Act of Succession, 1536⁹⁰

A második öröklési törvény meghozatalának körülményei gyökeresen eltértek az elsőétől, hiszen ez utóbbi Aragóniai Katalin halála, Boleyn Anna kivégzése és a Jane Seymourral kötött

⁸⁷ Levine, 1967, p. 8.

⁸⁸ A sógorság (*affinitas*) házassági akadályára, illetve a házassági akadályok rendszeréről lásd részletesebben: Herger, Cs. Eszter: Magister Gratianus tanítása a házassági akadályokról. Diké – A Márkus Dezső Összehasonlító Jegtörténeti Kutatócsoport folyóirata, 2024, 7(2), pp. 42-74.

⁸⁹ Eredeti szöveg: „[...] which marriages, although they be plainly prohibited and detested by the laws of God, yet nevertheless at some times they have proceeded under colours of dispensations by man’s power [...] no man, of what estate, degree, or condition soever he be, has power to dispense with God’s laws, [...]”

⁹⁰ Act of Succession, 28 Henry VIII. c.7. In.: Pickering, 1763.

– megkérdőjelezhetetlen érvényességű – házasság megkötése után született. Ebben a helyzetben a cél egyrészt a múltra való reflektálás, a korábbi házasságokból való gyermekek helyzetének rendezése, illetve annak biztosítása volt, hogy az új házasságból születő esetleges fiúgyermekek trónöröklése problémamentes és megkérdőjelezhetetlen legyen.

A második öröklési törvény ennek megfelelően kimondta VIII. Henrik korábbi házasságainak érvénytelenségét, Aragóniai Katalin esetén a korábbi, ismert érvelésre alapozva, Boleyn Anna esetén pedig a házasság megkötésének, illetve az első öröklési törvény meghozatalának időpillanatában ismeretlen házassági akadályokra és az Anna által elkövetett felségárulásra hivatkozva. Ezzel összefüggésben kimondta mind Mária, mind Erzsébet illegitimitását és kizárásukat a trónöröklésből,⁹¹ ezzel egy lépéssel tovább haladva, mint az első öröklési törvény szövege tette. A második öröklési törvény is tartalmazta a házassági akadályokra és a *dispensatiora* vonatkozó kitételeket, amelyek már az öröklési rendezésben is szerepeltek, hiszen az első öröklési törvény hatályon kívül helyezésével ezek is hatályukat veszítették volna.

A második öröklési törvény emellett természetesen körvonalazta a trónöröklés sorsát is. Tartalma szerint a korona VIII. Henrik halála után a Jane Seymourral közös fiúgyermekeire szállt volna, a primogenitúra szabályai szerint. Abban az esetben azonban, ha Jane Seymour azelőtt meghalt volna, hogy fiúgyermek születne ebből a házasságból, a trónt VIII. Henrik későbbi érvényes házasságából származó fiúgyermekei örökölték volna, ha pedig nem született volna fiúgyermek, akkor VIII. Henrik Jane Seymourral közös, illetve egyéb, későbbi házasságából származó lánygyermekei örökölték volna a trónt, a primogenitúra szabályai szerint.

Ezt követően foglalkozott a második öröklési törvény azzal a helyzettel, ha VIII. Henriknek egyáltalán nem születik legitim utóda. Ebben a kérdésben a parlament – arra hivatkozással, hogy a trónöröklés helyzetének rendezetlensége fejetlenséget és pusztítást okozhatna – széles hatáskört bízott Henrikre, azaz megengedte számára saját utódainak kijelölését, kiváltságlevél formájában (*letters patent*) vagy sajátkezű aláírásával ellátott végrendeletben, függetlenül a kijelölt utód uralkodói dinasztiából való származására.⁹² Így a trónöröklés kérdése – érdekes és körkörös módon – uralkodói magánügyből, amelyet mégis a parlament beleszólásával

⁹¹ Eredeti szöveg: „[...] And that the issue born and procreated under the unlawful marriage, [...] shall be taken, deemed, accepted illegitimate to all intents and purposes, and shall be utterly foreclosed, excluded and barred to claim, challenge or demand any inheritance as lawful heir [...]”

⁹² Eredeti szöveg: „[...] shall have full and plenary power to give, dispose, assign, appoint, declare, and limit [...] the imperial crown of this realm [...] to such person or persons [...] as shall please your Highness, [...]”

rendeztek, vissza lett utalva az uralkodó megkérdőjelezhetetlen hatáskörébe, azaz a végrendeletben vagy kiváltságlevélben történő utódmegnevezés intézményére.

4.2.3. VIII. Henrik harmadik öröklési törvénye, the Third Act of Succession, 1544 és VIII. Henrik végrendelete⁹³

A harmadik öröklési törvény, a korábbiakhoz hasonlóan szintén korának terméke volt; megjelentek benne a második öröklési törvény óta eltelt 8 év politikai és udvari változásai. Jane Seymour, Henrik harmadik felesége belehalt fia, a későbbi VI. Edward (ur. 1547-1553) születésébe, későbbi feleségeitől (Cleves-i Anna, Howard Katalin, Parr Katalin) nem született gyermeke, így amikor Henrik 1544-ben Franciaország elleni hadjáratba kezdett, újra rendezte a trónöröklés helyzetét.⁹⁴

A harmadik öröklési törvény VIII. Henrik halálát követően Edwardot, Henrik elsőszülött, legitim fiúgyermekét jelölte ki a trónra, illetve Edwardot követően az ő fiúgyermekét. Abban az esetben, ha Edward VIII. Henrik előtt utódok nélkül halt volna meg, akkor VIII. Henrik egyéb, legitim házasságokból származó fiú-, illetve lánygyermekéi örökölték volna a koronát. Abban az esetben, ha sem Edwardnak, sem VIII. Henriknek nincsenek egyéb legitim gyermekei, Edward halála után a későbbi I. Mária, illetve az ő leszármazói örökölték volna a trónt, a primogenitúra rendje szerint; Mária utódok nélküli halála esetén pedig a későbbi I. Erzsébet, és az ő leszármazói örökölték a trónt, szintén a primogenitúra rendje szerint. A harmadik öröklési törvény azonban Mária és Erzsébet legitimitásának, illetve illegitimitásának kérdését *expressis verbis* nem rendezte, egyszerűen csak visszahelyezte őket a trónörökösök sorában korábbi helyükre.

Az 1543-as öröklési rendezés a második öröklési törvényhez hasonlóan lehetőséget adott VIII. Henriknek arra, hogy a trónöröklés helyzetét kiváltságlevél vagy saját kezűleg aláírt végrendelet formájában rendezze, aki ezzel a lehetőséggel élt is, mivel végrendeletét több esetben is módosította. Utolsó formáját 1547-ben adta a dokumentumnak, a halálát közvetlenül megelőző napokban.⁹⁵ Ez a végrendelet – bár keletkezésének háttere, kontextusa és érvényessége is vitatott⁹⁶ – megerősítette a harmadik öröklési törvény rendelkezéseit, azaz a

⁹³ Act of Succession, 35 Henry VIII c.1. In: Pickering, 1763.

⁹⁴ Levine, 1967, p. 8.

⁹⁵ A végrendelet datálásával kapcsolatban eltérő álláspontok léteznek a történetírásban, ld. A.F. Pollard, Mortimer Levine, Lacey Baldwin Smith álláspontjait.

⁹⁶ Smith, 1962, pp. 14-27.

trónutódlást – a végül be is következett – Edward, Mária és Erzsébet sorrendjében határozta meg.

VIII. Henrik végrendelete⁹⁷ – ellentétben például a fentebb megjelölt, V. Henrik által jegyzett végrendelettel – egyszerre rendezte a trónöröklés kérdését, amely az egész ország sorsát meghatározta, és Henrik „magánügyeit”, így például, hogy hol és hogyan legyen eltemetve, vagy hogy özvegyére (Parr Katalin) mennyi és milyen vagyont hagyományoz.

A trónöröklés kérdésének rendezésében a végrendelet nagyobb részt megismételte és megerősítette a harmadik öröklési törvény rendelkezéseit, azzal, hogy a női örökösök szempontjából feltételeket fogalmazott meg a korona jogszerű megszerzésére. Sorrendiség szempontjából elsősorban fiát, Edwardot, illetve az ő házasságon belül született gyermekeit jelölte ki a trón várományosának.⁹⁸ Abban az esetben, ha Edwardnak nem születik törvényes gyermeke, sorban következőként a Parr Katalinnal fennálló házasságból lehetségesen születő gyermekeket, illetve Henrik esetleges későbbi házasságaiból születő gyermekeket jelölte meg.⁹⁹ Abban az esetben, ha ilyen örökösök nincsenek, a korona következő várományosa Henrik idősebb lánya, Mária, illetve az ő törvényes gyermekei voltak. Mária, illetve utódainak hiányában Henrik fiatalabb lánya, Erzsébet lett a soron következő. Mária és Erzsébet esetében is megszorításokkal érvényesült azonban a trónhoz való joguk. A végrendelet mind a kettejük esetében ahhoz kötötte a trónöröklés jogát, hogy nem köthetnek házasságot olyan személlyel, akit előtte nem fogadott el a királyi magántanács (*Privy Council*), illetve a Henrik által, Edward kiskorúsága idejére rendelt tanács.¹⁰⁰ Abban az esetben, ha lányai nem tartják be a végrendelet házasságokra vonatkozó tételeit, a dokumentum arról rendelkezett, hogy a trón a sorban utánuk következőre száll, úgy mintha törvényes utódok nélkül haltak volna meg.¹⁰¹

⁹⁷ Rymer, 1704, p. 35.

⁹⁸ Eredeti szöveg: „We will by these Presentes, that immediately after our departure out of this present Lief, our said Son Edward shall have and enjoy the said Imperial Crown and Realm of England [...] to him and to his Heyres of his Body lauffully begotten [...]”

⁹⁹ Eredeti szöveg: „And for Default of such Issue of our Said Sonne Prince Edwardes Body lauffully begotten, [...] the said Imperial Crown [...] shall holly remain and cum to the Heires of our Body lauffully begotten of the Body of our entirely beloved Wief Quene Catheryn that now is, or any other lauffull Wief that We shall hereafter mary; [...]”

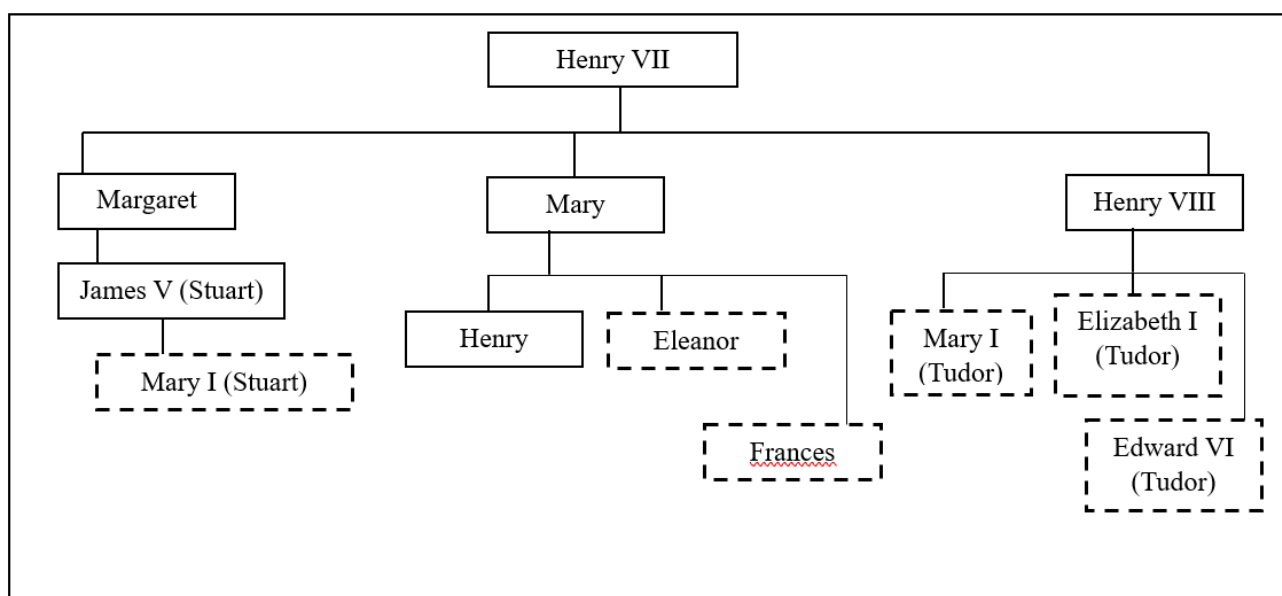
¹⁰⁰ Eredeti szöveg: „[...] the said Imperial Crowne [...] shall holly remayn and cum to our said Doughter Mary and the Heirs of her Body lauffully begotten, upon condition that our said Doughter Mary, after our Deceasse shall not mary ne take any person to her Husband without the Assent and Consent of the Privy Councillors [...]” A megfogalmazás Erzsébet kapcsán gyakorlatilag azonos.

¹⁰¹ Eredeti szöveg: „[...] that if our said Doughter Mary do marry without the Consent and Agreement [...] the said Imperial Crowne [...] shall holly remain be and cum to our said Doughter Elizabeth [...] in such manner and form as though our said Doughter Mary wer thenne dead without any Yssue of the Body of our sayd Doughter Mary [...]” Erzsébetre vonatkozóan is gyakorlatilag azonosan fogalmaz a végrendelet, ebben az esetben az őt soron követő trónörököse szál a korona.

VIII. Henrik gyermekei utód nélküli halála esetére is gondoskodott a trón sorsáról. Mária és Erzsébet után húgának, Máriának és férjének, Charles Brandonnak, Suffolk hercegének lányait jelölte meg, az elsőszülöttség sorrendjében, azaz először idősebb unkahúgát, Frances-t és leszármazóit, őket követően pedig Eleanort és leszármazóit. (Az ábrán jelölt fiúgyermek, Henrik, eddigre már nem élt, 1534-ben halt meg.)¹⁰²

Arra az esetre, ha a végrendeletben megjelölt személyek közül senki sem örökölné meg a koronát, a dokumentum nem tartalmazott részletes rendezést – egyszerűen a trón „jogos örököseire” bízta az angol trón sorsát.¹⁰³

7. ábra: A Henrik-féle végrendeleti öröklési rendezés, a lehetséges trónörökösök (szaggatottal jelölve)¹⁰⁴

4.2.4. VI. Edward trónöröklési rendezése¹⁰⁵

VI. Edward rövid uralkodása alatt szintén kulcsfontosságú kérdés volt a trónöröklés. Az anglikán egyház doktrínái kialakulásának, illetve Edward tanácsadói politikai ambícióinak

¹⁰² Eredeti szöveg: „[...] shall holly remain and cum to the Heires of the Body of the Lady Fraunces our Niece, eldest Doughter of our late Sister the French Quene laufullly begotten [...] shall holly remayn and cum to the Heyres of the Body of the Lady Elyanore our Niece, second Doughter to our sayd late Sister the French Quene laufullly begotten [...]”

¹⁰³ Eredeti szöveg: „[...] the said Imperial Crown and other the Premisses shall holy remayn and cum to the next Ryghtful Heires.” Vö. Grosschmid, 1928, p. 226. „Hiszen magát a koronát és trónt is a király Angliában éppúgy, mint egyébaránt bizonynyal akárhány más országban is, nem egyszerű hűbérben – vagyis szabadon elidegeníthetőleg és eltestálhatólag – hanem csupán «lemetszett hűbérben» vagyis kihalásiglan bírja a nemzettől («Isten kegyelméből» vagy akárhonét).”

¹⁰⁴ Forrás: saját szerkesztés; Stuart Mária nem a végrendelet szerint lehetséges örökös, de a köztudatban így élt.

¹⁰⁵ My Devise for the Succession, Letters Patent for the Limitation of the Crown, 1553. In: Nichols (szerk.), 1849, pp. 85-100.

kontextusában született meg VI. Edward trónöröklésre vonatkozó rendezési kísérlete, A trónöröklést rendező eszköz (*Devise for the Succession*), amelyet később kiváltságlevél (*letters patent*) formájában is megerősítettek (1553. június 21.). A dokumentum több szempontból is érdekes. Egyfelől, nem csak a végleges verzió maradt fenn VI. Edward kézírásában, hanem a közbülső tervezetek is, amelyeket a szövegbéli áthúzások, betoldások jeleznek, így a trónöröklés rendezésének tervezési folyamata szintén megismerhető. Másfelől, ami a trónöröklés jogi kérdéseinek vonatkozásában sokkal fontosabb, pedig felmerül a rendezés jogi érvényességének kérdése is. Bár ahogy fentebb ismertettem, létezett precedens a trónöröklés kérdésének magánjellegű, uralkodói kiváltságlevélben való rendezésére, mégis fontos kiemelni, hogy a Tudor-korszakban ez olyan kiváltság volt, amelyet a parlament kifejezetten VIII. Henriknek adott meg. Ki kell továbbá emelni, hogy VI. Edward a trónöröklés rendezésének megszületésekor még kiskorú volt, helyette régenstanács kormányzott Fővédnökkel, *Lord Protectorral* az élén (Edward Seymour – Somerset hercege), ami kétszeresen is megkérdőjelezte a dokumentum jogi alátámasztottságát, pontosabban annak legitimitását, jogi elfogadottságát.¹⁰⁶

Ezzel együtt mégis ez a rendezés adta meg az alapját annak, hogy Anglia első saját nevében – bármilyen rövid ideig is – uralkodó királynője a trónra kerüljön.

A rendezés első, tehát kézzel írt, adott esetben áthúzott és javított verziója alapvetően a Száli törvény, a *Lex Salica* III. Edward általi értelmezésre épül.¹⁰⁷ Azaz arra a gondolatmenetre, amit a korábbi női öröklési gyakorlat alapján megfigyelhettünk, hogy a nők, bár a trón legitim örökösei nem lehetnek, jogcímüket tovább örökíthetik férfi leszármazóiknak. A dokumentum Edward unokatestvéreinek ágát jelöli meg örökösként, azaz Mary Tudor és Charles Brandon, VII. Henrik lánya és veje, VIII. Henrik, húga és sógora leszármazóit. Abban az esetben, ha Edward férfi leszármazó nélkül halna meg, először Frances, Mary és Brandon legidősebb lánya és Edward hatalomra jutása első évének végére egyedül életben maradt gyermeke, férfi leszármazóit jelölte meg, majd lányainak, Jane-nek, Katalinnak, Máriának és unokahúgának, Margitnak férfi leszármazóit, illetve lányaiknak férfi leszármazóit.¹⁰⁸ A dokumentum ezen kívül rendezte azt a helyzetet is, ha a trón örököse kiskorú lenne az uralkodó halálakor. Ebben

¹⁰⁶ Pollard, 1923, p. 119.

¹⁰⁷ Pollard, 1923, p. 119.

¹⁰⁸ Eredeti szöveg: „For lakke of issu of my body. To the L. Franceses heies masles, for lakke of such issu to the L. Janes heires masles, To the L. Katerins heires masles, To the L. Maries heires masles, to the heires masles of the daughters wich she shal haue thereafter. Then to the L. Margets heires masles. For lakke of such issu, To th'eires masles of the L. Janes daughters. The th'eires masles of the L. Katerins daughters, and so forth til yow come to the L. Margets (daughters) heires masles.”

az esetben anyja kormányozná az országot, egy, Edward által kijelölt tanács segítségével.¹⁰⁹ A szövegben javítások, a sorok fölé-alá írások is látszódnak, ezek közül talán a legfontosabb a Lady Jane-re vonatkozó részben található. Az ő esetében az eredeti szöveg úgy módosult, hogy Jane és [!] az ő férfi leszármazói a trón örökösei, ezzel őt is beemelte a lehetséges trónörökösök sorába.¹¹⁰ Ez az utólagos változtatás az időszak politikai törekvéseinek fényében érthető. Jane férje az Edward melletti tanács legnagyobb befolyással rendelkező tagjának (Northumberland hercegének) fia volt, így a történetírás hagyományosan az ő politikai ambíciójának tükrében értékeli Jane bekerülését a trónöröklés sorába.

A trónöröklés sorsát rendező hivatalos dokumentum végül kiváltságlevél formájában született meg. A dokumentum hivatkozik VIII. Henrik harmadik öröklési törvényére, arra, hogy Edward törvényes leszármazók nélküli halála esetén Máriának, majd Erzsébetnek kellett következnie a trónon. Mária és Erzsébet neve a trónöröklés rendjéből való kizárásuk kontextusában jelent meg. Ennek okaként a rendezés egyfelől azt jelölte meg, hogy nem törvényes házasságból származó gyermekek, amely tény a parlament is megerősítette a Henrik-féle öröklési törvényekben, másfelől pedig azt, hogy mivel ők Edwardnak nem teljes, hanem féltestvérei, az öröklésre vonatkozó *common law* szabályok szerint nem is örökölhettek Edward után.¹¹¹ A dokumentum hivatkozott emellett arra a női uralkodók ellen gyakran felmerülő érvre is, hogy abban az esetben, ha külföldi származású férfival kötnek házasságot, Anglia kikerül a saját hagyományai uralma alól.¹¹² Ezen érvek alapján a kiváltságlevél kizárta Máriát és Erzsébetet a trónöröklés sorából, helyette elsősorban Frances leszármazóit jelölte meg. Először Frances fiúgyermekét, ha még Edward életében születne meg, illetve az ő lehetséges férfi leszármazóit. Ha ilyen gyermek nem születik, a sorban következő Lady Jane, illetve az ő férfi leszármazói voltak. Férfi leszármazók hiányában a korona Katalinra, Jane húgára, illetve az ő férfi leszármazóira, majd Máriára, és az ő férfi leszármazóira, őt követően pedig Frances esetleges további lányaira szállt. Őket követően került sorra Margit, Frances húgának, Lady Eleanornak lánya, illetve az ő férfi leszármazói. Abban az esetben, ha közülük senki sem tudta volna

¹⁰⁹ Eredeti szöveg: „[...] But if he be under 18, then his mother to be gouernres til he entre 18 years old, But to doe nothing w'out th'auise of 6 parcel of a counsel to be pointed by my last will to the nombre of 20.”

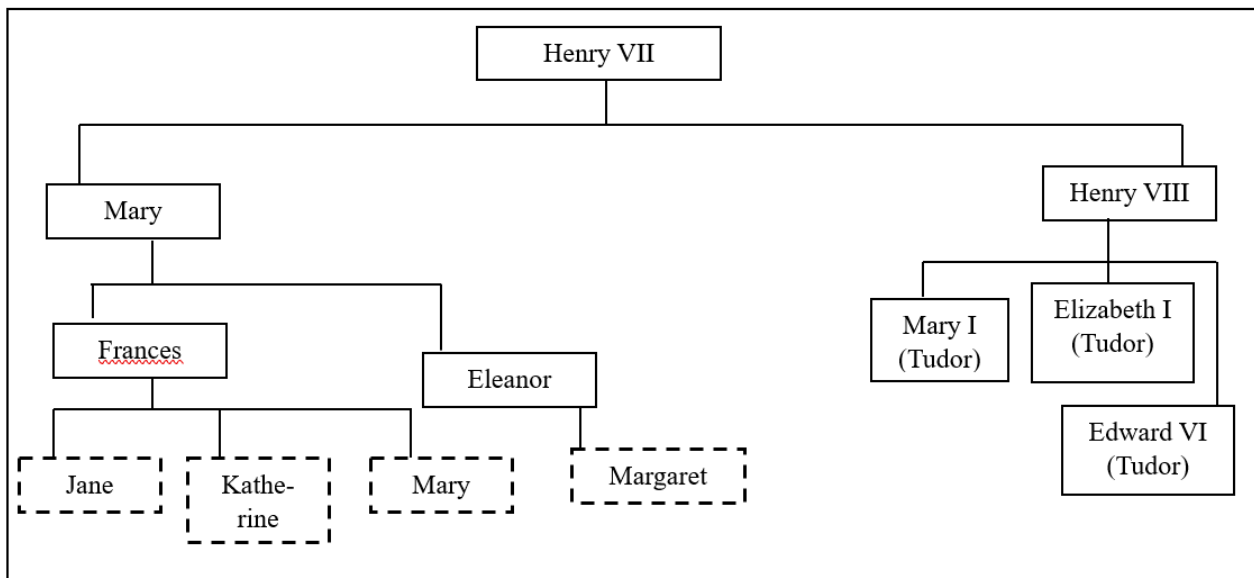
¹¹⁰ Eredeti szöveg: „[...] to the L. Janes **and** [!] her heires males [...]”

¹¹¹ Eredeti szöveg: „[...] which said severall divorsements have bene severally ratefyed and confirmed by authority of diveres actes of parleamente remaininge in their full force, strength and effecte, wherby [...] Marye as also [...] Elizabeth to all intents and purposes are and be clearly disabled to aske, claime, challenge the said imperiall crowne, [...] also for that the said lady Mary and lady Elizabeth be unto us but of the halfe bloud, and therefore by the auntyent lawes, statutes, and customes of this realme be not inheritable unto us, although they were legitimate, as they be not indeed.”

¹¹² Eredeti szöveg: „[...] and should then happen tot o marry with any stranger borne out of this realme, that then the same stranger, having the governemente and the imperiall crowne in his hands, would rather adhere to and practice to have the lawes and customes of his or their owne native countrey or countreyes [...]”

megörökölni a trónt, Jane, Katalin, Mária, majd Margit lányainak férfi leszármazói követték őket sorrendben.¹¹³

8. ábra: VI. Edward öröklési rendezése, lehetséges utódok (életben lévő, megnevezett)¹¹⁴

5. Jane Grey

VI. Edward halála után Jane Grey került a trónra (1553. július 10-19.) Edward öröklési rendezésére alapozva. Uralkodása kapcsán, annak ellenére, hogy bár megkérdőjelezhetően és rövid ideig, mégis ő volt az Angol Királyság első királynője, a legnagyobb kérdés nem a női uralkodás lehetőségeiben, a női hatalomgyakorlás legitimitásában állt. Sokkal jelentősebb kérdés volt az Edward-féle öröklési rendezésben kizárt nővérei, Mária és Erzsébet pozíciója, trónra való igényük. Ebben fontos szerepet játszott az is, hogy VI. Edward halálához nagyon közel született meg a trónöröklés rendezése, így nem volt lehetőség arra, hogy VIII. Henrikhez hasonlóan a parlament is szerepet vállaljon benne, ami megerősítette volna az uralkodói szándékot.¹¹⁵ Sőt, emellett a női uralkodás kérdése azért sem merült fel nagyobb problémaként, mert nem volt olyan életben lévő férfi, aki elég közel lett volna a dinasztiához, hogy megfelelően alátámasztva jelentse be trónigényét.¹¹⁶

A fentiek tükrében nem meglepő, hogy a Jane Grey uralkodásának idejéből származó, a dolgozat szempontjából releváns dokumentumok nem Jane-hez, hanem Máriához kötődtek.

¹¹³ Bár az olvasást és az értelmezést megnehezíti, a dokumentum rendelkezései nagyon szép példát adnak a képviselési elv öröklési jogi elvének alkalmazására a trónöröklés rendezésében.

¹¹⁴ Saját szerkesztés.

¹¹⁵ Luthman, 2020, p. 210.

¹¹⁶ Luthman, 2020, p. 209.

Ezek közé sorolható például Mária július 9-i levele, amelyben bejelentette trónra való igényét, VIII. Henrik harmadik öröklési törvényére, illetve végrendeletére alapozva.¹¹⁷ Jane rövid, kilencnapos uralkodása¹¹⁸ mindemellett modellalkotója volt a női uralkodásnak. Hiszen I. Mária, aki királynőként Anglia első felkent és megkoronázott uralkodónője¹¹⁹ volt, trónra kerülésekor elkerülhetetlenül válaszokat adott az őt megelőző uralkodónőre.¹²⁰ Ennek kapcsán érdemes megemlíteni azt is, hogy Jane már trónra kerülésekor házas volt, így az ő esetében elkerülhetetlenül megjelent az a kérdés, hogy a királynő férje milyen nevet viseljen, hiszen a király (*king*) megnevezés a szuverenitással összekötött, uralkodást jelző elnevezés volt. Bár a kortárs vélemény arra számított, hogy Jane férje a király megnevezést fogja kapni,¹²¹ a fiatal királynő mindenki meglepetésére azt jelentette ki, hogy férje esetleg a herceg (*duke*) megnevezést viselheti; azaz, bár ő a királynő, ez a férjét nem teszi automatikusan királlyá.¹²²

6. I. Mária (1553-1558)

Ezzel együtt Mária támogatása, legitimitása sokkal nagyobb volt. Így viszonylag hamar, július 19-én már királynővé kiáltották ki, sokkal nagyobb lelkesedés mellett, mint Jane esetében.¹²³ Mellette szólt apja, VIII. Henrik harmadik öröklési törvénye és végrendeleti rendezése, illetve a *common law* öröklési szabályai szerint is ő volt a trón jogos örököse. Ez azt jelentette, hogy Mária trónra kerülésekor két nő trónigénye közötti döntés történt. Nehézséget okozhatott, hogy mind a kettejük esetén alátámasztható, de megkérdőjelezhető igényről volt szó, amelyek között nem feltétlenül jogi alapon döntöttek. Bár Jane trónigénye kevésbé volt megalapozott, mint Máriáé, a valóságban a széleskörű politikai támogatottsága segítette elő azt, hogy I. Mária végül megszerezze az angol trónt, pedig még nagybátyja, V. Károly német-római császár is óva intette Máriát, hogy Londonba vonuljon a trónt megszerezni.

¹¹⁷ Levine, 1962, p. 123.

¹¹⁸ Lady Jane-t hagyományosan a kilencnapos királynőnek hívja az angol történeti emlékezet, ugyanakkor, Edward július 6-án hunyt el, míg Lady Jane-t július 10-én éjjel, Mária levelének hatására kiáltották ki hivatalosan királynőnek.

¹¹⁹ Hiszen a királynékat is megkoronázták, voltak, akiket ráadásul nem a királlyal egyszerre, hanem önállóan a Westminster apátságban, mint pl. Flandriai Margitot (1031-1083), Hódító Vilmos feleségét 1068-ban.

¹²⁰ Schutte – Hoover (szerk.), 2023, p. 5.

¹²¹ Lásd: Nichols (szerk.), 1849, p. 108: hivatkozik egy július 15-i levélre, amelyben a kormányzat tagjai királyként hivatkoznak Guilford Dudley-ra, Jane férjére.

¹²² Beem, 2008, p. 74.

¹²³ Nichols (szerk.), 1849, p. 110. Eredeti szöveg, Jane-re vonatkozóan: „[...] was made a proclamacyon [...] for Jane the duke of Suffolkes dowter tp be the queene of Ynglond, (but few or none sayd God save hare [...]);” eredeti szöveg, Máriára vonatkozóan: „[...] was proclaymed lady Mary to be queene of Ynglond [...] and there the qwere sang Te Deum with the organs goyng, with the belles ryngyng as most parte alle [...] with bone fyres in every strete in London, with good chere at every bone fyre, and the belles ryngyng in every paryshe cherche for the most parte all nygthe tyll the nexte day to none.”

Ez természetesen nem jelentette azt, hogy a női uralkodás, a női „királyság” (*kingship*) mindenféle problémától mentes volt, hiszen I. Máriát megelőzően erre nem volt példa a szigetországban. Maga a koronázás rituáléja is alapvetően férfi uralkodóra illő eljárás szerint zajlott, katonai, vallási, bírói feladatok attribútumaival, amelyeket tradicionálisan férfi szerepekkel kötöttek össze. Mária koronázása ötvözte a férfi uralkodók koronázását a királynéik koronázásával. Így egyesíthette a hagyományos női és férfi szerepeket, ezzel tovább erősítve uralkodásának legitimációját, és egyben elfogadtatva annak addigi szokatlanságát.¹²⁴

Uralkodásának egyik legvitatottabb kérdése házasságával kapcsolatos, hiszen királyságát a spanyol II. Fülöppel (1556-1598) kötött házasságával közvetlenül Európa, akkor egyik legerősebb országának vonzáskörébe csatolta. Az a félelem pedig, hogy az Angol Királyság így elveszíti függetlenségét, a női uralkodókkal szembeni egyik legklasszikusabb érv volt. Már a házasság tervezésének időszakában is sok volt az ellenérzés a készülő frigy ellen, így például a parlamentben is felszólaltak a kérdésben, amelyre Mária reakciója a férfi uralkodók előjogait idézte fel – azt, hogy királyi házasság kapcsán a parlamentnek nincsen egyetértési joga.¹²⁵ A házassággal összefüggésben születtek meg I. Mária uralkodásának a nőági örökösödéssel, női uralkodással kapcsolatos legfontosabb dokumentumai: egyfelől házassági szerződése, másfelől pedig az uralkodói előjogait megerősítő törvény.¹²⁶

A két dokumentum egymást követő törvényekben jelent meg. Az első megerősítette, hogy Mária a királyság jogos és legitim uralkodója;¹²⁷ emellett általánosságban kijelentette, hogy a női uralkodók ugyanazokkal az előjogokkal rendelkeznek, mint férfi társaik.¹²⁸ Érdekes, hogy ez, a leszármazásra, mint legitimációra hivatkozó dokumentum csak azután született meg, hogy Mária már biztosan és egyértelműen trónra került. Az 1553-as év trónöröklési krízisében Mária még a harmadik öröklési törvényre, illetve apja végrendeletére hivatkozott.¹²⁹

A második, Fülöp és Mária házasságával foglalkozó dokumentum a kor házassági szokásainak fényében atipikus volt, hiszen erősen lecsökkentette a férj házassággal általánosan együtt járó

¹²⁴ Beem, 2008, p. 79.

¹²⁵ Beem, 2008, p. 85.

¹²⁶ An Acte declaring the the Regall Power of this Realme is in the Quenes Mariae as fully and absolutly as ever it was in any of her moste noble Progenitours Kinge of this Realme; An Acte touching the Articles of the Quenes Highnes most noble Marriage. I Mariae St. 3 c. 1,2. In: Luders (szerk.), 1810-1823.

¹²⁷ Eredeti szöveg: „[...] being the verye true and undoubted heire of and inheritrix therof, and invested in her most Royall Person, according unto the Lawes of this Realme [...]”

¹²⁸ Eredeti szöveg: „[...] be it declared and enacted by thauctorite of this Pliaiment, that the Law of this Realme is and ever hath been and ought to bee understande, that the Kinglye or Regall Office of the Realme [...] being invested either in Male or Female, and bee and ought to bee as fully wholly absolutely demed judged accepted invested and takn in thone as in thother [...]”

¹²⁹ Levine, 1962, p. 126.

privilegiumait. Gyakorlatilag semmilyen valódi befolyást nem engedett az Angol Királyság kormányzásába, illetve hozományt sem tartalmazott.¹³⁰ Bár Fülöp viselhette a király megnevezést, és „segíthetett” a királyság kormányzásában – természetesen kizárólag a házasság fennállta alatt¹³¹ – a végső és valódi hatalom Mária kezében volt. Fülöp többek között nem rendelkezhetett a földek adományozásáról¹³² és spanyol anyanyelvűsége nem befolyásolta a királyság adminisztrációjának nyelvét.¹³³ A szerződés rendelkezett továbbá az öröklés kérdéséről is: az angol trónt a házasságból születő gyermekekre hagyta, nemüktől függetlenül.¹³⁴

Mária uralkodása azonban nem volt hosszú életű és sikeres. A királynő spanyol házassága után fokozatosan veszítette el népszerűségét, amelyen nem segített az sem, hogy mélyen katolikus uralkodóként üldözte az angol protestantizmust. Öt évnyi uralkodás után, betegségben lelte halálát, a trónon saját gyermekek hiányában húga, Erzsébet követte.

7. I. Erzsébet (1558-1601)

I. Mária uralkodásának utolsó éveire egyértelművé vált, hogy saját utódok hiányában húga, Erzsébet fogja a trónon követni. Egyfelől VIII. Henrik harmadik öröklési törvényére, illetve végrendeletére hivatkozva, másfelől pedig a *common law* öröklési szabályai alapján is, hiszen a Tudor-dinasztiának eddigre nem volt más olyan tagja, aki Erzsébetnél megalapozottabb leszármazási jogcímmel rendelkezett volna a trónra. Ezen kívül uralkodása első évében a parlament is elismerte trónigényét.¹³⁵ A törvény Erzsébet származására,¹³⁶ az uralkodói házból való leszármazására, illetve VIII. Henrik öröklési törvényére hivatkozott.

¹³⁰ Beem, 2008, p. 88.

¹³¹ Eredeti szöveg: „[...] the sayd most noble Prince, shall during the sayde Marryage have and enjoye [...] the Stile Honoure and Kinglye Name of the Realmes and Domynions [...] and shall ayde her Highnes being his Wyef, in the happye administracon of her Graces Realmes and Dominions [...]”

¹³² Eredeti szöveg: „[...] the sayd most noble Prince shall permitt and suffer the said most gracyous Quene his Wyef, to have the whole disposicon of all the Benefices and Offices Landes Revenues and Fruits [...]”

¹³³ Eredeti szöveg: „[...] shall bee treated and mayntayned in the same Tongues wherin of olde they have been wont to bee treated, and by the naturall borne of the same Realm.”

¹³⁴ Eredeti szöveg: „[...] as touching the right of the Mothers Inheritaunce in the Realme of Englande [...] the Children as well Male sas Females that shalbee borne of this Matrimonye shall succede in them, according to the Lawes Statutes and Customs of the same [...]”

¹³⁵ An Acte of Recognition of the Quenes Highnes Title to the Imperyall Crowne of this Realme, 1 Eliz C.3. In: Luders (szerk.), 1810-1823.

¹³⁶ Eredeti szöveg: „[...] to bee by the Lawes of God and the Lawes and Statutes of this Realme our most rightfull and lawfull Sovereigne leige Ladie and Quene [...] ys rightlye lynyalle and lawfully discended and come of the Bloodd royall of this Realme of Englande [...]”

Így Erzsébet viszonylag problémáktól, trónutódlási kérdésektől¹³⁷ mentesen kerülhetett a trónra, hiszen eddigre már – nővére uralkodásával – volt precedens arra, hogy női uralkodó szerezze meg a koronát, és a hatalmat is egyértelműen ő gyakorolja.

Ezzel együtt I. Erzsébet uralkodása sem volt mentes a trónöröklés körüli kérdésektől. Az elsősorban, már uralkodása korai szakaszában felmerülő kérdés skót unokatestvérére, Stuart Máriára vonatkozott. Mária, mint VII. Henrik egyenesági leszármazója (VII. Henrik legidősebb lányának, Margitnak az unokája), akinek törvényessége és királyi származása megkérdőjelezhetetlen volt, illetve saját nevében egy királyság uralkodónője volt,¹³⁸ olyan potenciális trónkövetelőt jelentett, aki Erzsébet jogcímét megkérdőjelezhette. Ez a helyzet azonban a fentebb vázolt nőági örökösödésre vonatkozó kérdéseknél is bonyolultabb volt. Nehezítette az angol és a skót királyságok közötti hosszú idő óta fennálló konfliktus, a királynők eltérő vallása, házassági, illetve anyai státusza;¹³⁹ illetve természetesen a női uralkodás legitimációja körüli viták erős hangjai is.¹⁴⁰ Ez a korszakban – bár természetesen a nőági örökösödés törvényes mivolta hosszú idő óta vitatott kérdés volt – azért is volt ennyire jelentős, mert a protestantizmus eltávolította az uralkodókat a pápa hatóköréből. A katolikus uralkodónők esetén ez azért jelentett kisebb problémát, mert végső soron így is, úgy is egy férfi – a pápa – fennhatósága alá tartoztak.¹⁴¹

Mária gyermeke, a későbbi angol és skót király I. (VI.) Jakab születése (1566) után,¹⁴² pedig a trónnak férfi követelője is lett. Anyja jogcímét – Mária 1567-es trónfosztása, de főképpen 1587-

¹³⁷ Ez mindenképpen viszonylagos, hiszen I. Erzsébet uralkodásának első szakasza uralma megszilárdításának jegyében telt. Ezzel együtt trónra kerülésekor, jogcíme szempontjából (VIII. Henrik utolsó életben lévő gyermekeként) összességében szilárd volt az uralkodónő helyzete; főleg, ha korábban uralkodó nőtársaival hasonlítjuk össze.

¹³⁸ Stuart Mária jogcímére lásd: Leslie, John: A Defense of the Honour of Marie Quene of Scotland, 1569 (Letöltés: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A05352.0001.001?rgn=main;view=fulltext>, 2024.10.19.)

¹³⁹ A politikai helyzet elemzésével kapcsolatban lásd részletesebben: MacLaren, Anne: The Quest for a King: Gender, Marriage, and Succession in Elizabethan England, *Journal of British Studies*, Vol. 41, No. 3 (July 2002), pp. 259-290; MacLaren, Anne: Gender, Religion, and Early Modern Nationalism: Elizabeth I, Mary Queen of Scots, and the Genesis of English Anti-Catholicism, *The American Historical Review*, Vol. 107, No. 3 (June 2002), pp. 739-767; Dawson, Jane A.E.: Mary Queen of Scots, Lord Darnley, and Anglo-Scottish Relations in 1565, *The International History Review*, Feb., 1986, Vol. 8, No. 1 (Feb., 1986), pp. 1-24.

¹⁴⁰ Ld. például: Knox, John: The First Blast of the Trumpet Against the Monstrous Regiment of Women, 1558

¹⁴¹ Ez a gondolatmenet az angol politikai gondolkodásban például a XV. században jelent meg, Sir John Fortescue munkásságában. (John Fortescue: The Declaration upon certain writings late sent out of Scotland. In: Kekewich, Margaret: Sir John Fortescue and the Governance of England. Boydell and Brewer: Boydell and Brewer; 2018, pp. 286-310. <https://doi.org/10.1515/9781787443235>)

¹⁴² Jakab apja, Mária férje, Lord Henry Darnley szintén a Tudor-dinasztia leszármazója volt, Margitnak, VIII. Henrik nővérének második házasságából született; így neki is erős jogcíme volt az angol trónra. Jakab tehát két, erősen megalapozott jogcímet egyesített.

es halála után – fia vitte tovább, aki később, I. Erzsébet halála után meg is örökölte az angol trónt I. Jakab néven (1603-1625), és perszónálunióban egyesítette a két országot.

8. Konklúzió

Dolgozatomban megkíséreltem felvázolni a nőági örökösödés XVI. század előtti precedenseit, illetve XVI. századi példáit három királynőn keresztül, illetve ezeket kontextusba helyezni a *common law* öröklésre vonatkozó szabályai segítségével. Ennek az volt az oka, hogy a trónöröklés hosszú távú gyakorlatára vonatkozó kiforrott jogi rendelkezések hiányában a precedensek, illetve a földbirtok öröklésére vonatkozó szabályrendszer mutathatott irányt trónviták esetén. Ezzel arra a kérdésre igyekeztem választ adni, hogy a trónöröklés jogának fejlődése teremtette-e meg a lehetőséget arra, hogy a XVI. században három női uralkodó is az angol trónra ülhetett.

Látható, hogy a két szabályrendszer – azaz a trónöröklésre vonatkozó szabályok és a *common law* földöröklési szabályai – többé-kevésbé egészen a XIII. századig összeforrottan fejlődtek. A XIII. századot megelőzően a jogtudósok akár a trónviták egy-egy esetével illusztrálva mutatták be a földbirtok öröklésére vonatkozó szabályokat. Bár a *common law* kifejlett szabályrendszere és alapelvei megszülettek a földbirtok öröklésére vonatkozóan, a korona öröklésének szabályai továbbra is alakulóban, változóban voltak. Ennek hátterében egyfelől az államiság, a királyság közjogi jelleget hordozó méltóságának létrejötte állhatott.¹⁴³ Ennek következtében az uralkodói hatalomgyakorlás kérdése az uralkodó személyének és a trónöröklésnek a közjogi intézményesülése révén mindenképpen összetettebb volt, mint a jogilag legyen az bármilyen bonyolult problémát jelentő földtulajdon kérdése, amit a bíróság előtt így vagy úgy, de eldöntöttek. Természetesen a mindenkori politikai helyzet is szerepet játszott a trón öröklésében, hiszen a trónra való jogcím önmagában nem volt elegendő ahhoz, hogy valaki a koronát is viselhesse. A földjog hűbéri finomságain túl tehát a trónöröklés a politikai érdekekkel, adott esetben a harcmezőn érvényesített joggal párosult, az uralkodók nemi szerepéről nem is beszélve.

A XVI. századot megelőzően – bármennyire is megalapozott elméleti jogcímmel rendelkeztek – a női trónkövetelőknek nem volt valós lehetőségük a hatalom valós gyakorlására. Ez a helyzet azonban VIII. Henrik uralkodását követően megváltozott. VI. Edward halála után a Tudor-

¹⁴³ Kelemen, 2020, p. 82.

dinasztia már csak női uralkodókból állt. Ennek a drámai változásnak a háttérében több, különböző tényező is állhatott.

Egyfelől, a trón megszerzésének karaktere hatalmas változáson ment keresztül az Angol Királyság történetében. Az első normann uralkodó, Hódító Vilmos a hódítás jogára hivatkozva szerezte – és tartotta – meg a koronát, utódai szintén katonai erőre támaszkodva jutottak a trónhoz, sok esetben olyan személyeket megelőzve, akinek elméletileg megalapozottabb jogcímük volt. Az anarchia éveiben is végül a katonai erő – illetve a férfi uralkodás legitimitásába vetett hit – dominált. A következő nagyobb dinasztikus konfliktusban, III. Edward halálát követően már nagyobb hangsúlyt kapott a jogi legitimáció, így például a Yorkok és Lancasterek vitájában az a kérdés, hogy melyik család jogcíme megfelelőbb a trónra. Mégis, főként az döntötte el a trón sorsát, hogy ki tudott hatékonyabb katonai, illetve adott esetben politikai erőt felmutatni. A trónöröklés nem jogkérdés volt, hanem ténykérdés – a mindennapos politikai és katonai helyzet kérdése.

Ezzel szemben a Tudorok hatalomra kerülése után – amely dinasztia első uralkodója, VII. Henrik szintén viszonylag gyenge lábakon álló leszármazási jogcímre és a hódítás jogára hivatkozhatott – gyökeresen megváltozott a helyzet. Jóllehet a hódítás joga fából vaskarika érvelés, mivel a puszta erőszakon, a csatateren aratott győzelmen, tehát az erő ténykérdésén alapul, a hatalomgyakorlás alapjává fokozatosan a jogkérdés, azaz a trónra való jogcím vált. Ez utóbbi a korszakban érdekes módon a leszármazás helyett nagyjából törvényeken, azaz parlament megerősítésén, jóváhagyásán nyugodott. Bár ez korábban is gyakorlat volt, például IV. Henrik, vagy a York-dinasztia hatalomra kerülésekor, ezekben az esetekben sokkal inkább az egyébként ténykérdés alapján, a rózsák háborúja hadszínterein eldöntött, de a parlament által legitimált hatalomátadásról volt szó. Tehát a hódítás joga, ami jogi kifejezésbe öltött uralkodói kinyilatkoztatása annak, hogy a csatateren az uralkodó győzedelmeskedett, már egy lépéssel tovább haladt, hiszen a parlament határozattal hagyta jóvá a csaták vagy az azokat lezáró békekötések eredményét (Act of Accord avagy Bosworth). Ennek a folyamatnak másik – terjedelmi korlátok miatt nem elemzett – intézménytörténeti jelensége, hogy a parlament megkerülhetetlen szereplője lett a trón sorsának meghatározásakor. A Tudor-korszak végére például Thomas Smith, a királyi magántanács (*Privy Council*) tagja a *De Republica Anglorum* című művében kijelentette, hogy a parlament határozza meg a trónöröklés menetét.¹⁴⁴ Így a

¹⁴⁴ Kontler, 2009, p. 221.

hatalomátadás fokozatosan összefonódott a parlamenttel. A parlament intézményének fejlődésével, térnyerésével párhuzamosan intézményesült a trón megszerzése is.¹⁴⁵

A parlament szerepe után visszatérve a jogcímekre, kutatásom összegzéseként arra a megállapításra jutottam, hogy a trónöröklés hangsúlyának jogi síkra tolódása alapozta meg a sikeres nőági örökösödést, hiszen eddigre nem csak az szerezhette meg a koronát, aki a megfelelő katonai erőt tudta demonstrálni. Természetesen a ténykérdés, a csaták, a fegyveres erők eredményét sem lehet alábecsülni, hiszen a felsorolt uralkodónők hatalomra kerülése környékén, vagy uralkodásuk alatt meghatározó jelentőségű volt a katonai helyzet, az erő is. Az erre történő reakciókkal azonban – Jane Grey kivételével – helyzetük inkább megszilárdult, mintsem megrendült volna.¹⁴⁶ ezzel a király(nő)i hatalomgyakorlásnak olyan – újszerű – modelljét adva, amely a hatalomgyakorlást nem konkrét erő kifejtésként definiálta, hanem sokkal inkább absztrakt, elméleti megközelítést adta az uralkodó személyének és szerepének.

A trónöröklés jogában a korszakban tartalmilag kevés változás történt – hiszen az elméleti, azaz jogi lehetősége az angol történelem legkorábbi időszakaitól kezdve megvolt a nőági örökösödésnek – sokkal inkább a formai változások domináltak. A trónöröklés egyre inkább írásos formába került, a parlament egyre nagyobb szerepvállalásával, így a nőági örökösödés, női uralkodás lehetőségét az államiság fejlődése, intézményesülése és az uralkodói szerepkör absztrahálása teremtette meg. Sőt, a trónöröklés női uralkodók kapcsán felmerült rendezése, azt az egyetemes érvényű jelenséget is példázza, hogy a konfliktusok megoldása a társadalmi fejlődés során az erőszaktól a jogi megoldások felé fordul, még ha adott korszakváltásokkor előfordulnak ismételt erőszakos kezdetek (pl. forradalmak esetén).

¹⁴⁵ Mivel a parlament intézményesülésének és a parlamenti szuverenitás Tudor-kori elemzése azonban meghaladná a dolgozat kereteit; így csak a feltétlenül szükséges mérték erejéig volt módom a parlamenttel foglalkozni.

¹⁴⁶ Jó példa lehet erre I. Mária guildhall-i beszéde, amelyben a Wyatt-felkelésre reagált, sőt, egyben pedig uralkodói képformálásának (imázsának, kora újkori fogalommal élve imágójának) egyik meghatározó eleme volt. Hasonlóképpen – bár időben későbbi, mint a dolgozatban vizsgált időszak, I. Erzsébet beszéde Tilbury-nél, a spanyol armada támadásakor, a királynői imágójának egyik legidőtállóbb eleme volt.

Felhasznált források

A száli frankok törvénykönyve. In: Sz. Jónás, Ilona (szerk.): Középkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény. Európa és Közel-Kelet, IV-XV. szd. Budapest, 1999, Osiris Tankönyvek

Act declaring the Regal Power; Act touching the Articles of the Queen's Marriage. I Mariae St. 3 c. 1,2. In: Luders, Alexander (ed.): The statutes of the realm Printed by command of his majesty King George the Third, in pursuance of an address of the House of Commons of Great Britain. From original records and authentic manuscripts, London, 1810-1823, Dawsons of Pall Mall, Letöltés: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=pst.000017915519&seq=310> 2024.10.23.

Act of Accord. In: Davies, John Silvester: An English Chronicle of the Reigns of Richard II, Henry IV, Henry V, and Henry VI, London, 1856, Letöltés: <https://quod.lib.umich.edu/c/cme/ACV5981.0001.001> 2024.10.24.

Act of Recognition of the Queen's Title, 1 Eliz C.3. In: Luders, Alexander (ed.): The statutes of the realm

Act of Succession, 25 Henry VIII, c. 22. In: Pickering, Danby: The Statutes at Large, from the First Year of King Richard III to the Thirty-Fifth Year of Henry VIII., Cambridge, 1763

Act of Succession, 28 Henry VIII. c.7. In: Pickering, Danby: The Statutes at Large, from the First Year of King Richard III to the Thirty-Fifth Year of Henry VIII., Cambridge, 1763

Act of Succession, 35 Henry VIII c.1. In: Pickering, Danby: The Statutes at Large, from the First Year of King Richard III to the Thirty-Fifth Year of Henry VIII., Cambridge, 1763

Fortescue, John: The Declaration upon certain writings late sent out of Scotland; in: Kekewich, Margaret: Sir John Fortescue and the Governance of England. Boydell and Brewer: Boydell and Brewer; 2018, pp. 286-310. <https://doi.org/10.1515/9781787443235>

Leslie, John: A Defense of the Honour of Marie Quene of Scotland, 1569. Letöltés: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A05352.0001.001?rgn=main;view=fulltext> 2024.10.19.

My Devise for the Succession, Letters Patent for the Limitation of the Crown, 1553, In: Nichols, John Gough (ed.): The Chronicle of Queen Jane, and of two years of Queen Mary, London, 1849, J.B. Nichols and Son, Appendix I, pp. 85-100

VIII. Henrik végrendelete, In: Rymer, Thomas: Fœdera, conventiones, literæ..., London, 1704-35, A. & J. Churchill. Letöltés:

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015034587413&view=1up&seq=134&skin=2021> 2024.10.23.

Felhasznált irodalom

Antal, Tamás: Az angol esküdszék története, Szeged, 2019, Iurisperitus Kiadó

Baker, John: An Introduction to English Legal History, Fifth Edition, Oxford, 2019, Oxford University Press

Bárány, Attila: VII. Henrik Tudor-udvara Angliában. In: Neumann, Tibor (szerk.): „Királyi házunk népe” Királyi és királynéi udvartartás a középkor végén, Budapest, 2024, HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet

Beames, John: A Translation of Glanville, Washington D.C., 1900, John Byrne & Co

Beem, Charles: The Lioness Roared – Problems of female rule in English history, Houndmills, Basingstoke és New York, 2008, Palgrave Macmillan

Bennett, Michael: Edward III's Entail and the Succession to the Crown, 1376–1471. The English Historical Review, 1998 113 (452)

Bennett, Michael: Henry IV, the Royal Succession and the Crisis of 1406. In: Dodd, Gwilym – Biggs, Douglas (szerk.): The Reign of Henry IV, Rebellion and Survival, 1403-1413, Cambridge, 2008, Boydell&Brewer

Black, Jeremy: A History of the British Isles. Houndmills, Basingstoke és New York, 2003, Palgrave Macmillan

Blackstone, Sir William: Commentaries on the Laws of England. Letöltés: https://avalon.law.yale.edu/subject_menus/blackstone.asp 2024.10.22.

Bracton, Henry de: De legibus et consuetudinibus Angliæ Letöltés: <https://amesfoundation.law.harvard.edu/Bracton/Common/SearchPage.htm> 2024.10.23.

Chrimes, S.B.: English Constitutional Ideas in the Fifteenth Century, Cambridge, 1936, Cambridge University Press

Dawson, Jane A.E.: Mary Queen of Scots, Lord Darnley, and Anglo-Scottish Relations in 1565, The International History Review , Feb., 1986, Vol. 8, No. 1 (Feb., 1986)

Grosschmid, Béni: Werbőczy és az angol jog, 1928, Franklin Társulat

Hale, Sir Matthew: The History of the Common Law of England, 1739

Herger, Cs. Eszter: Magister Gratianus tanítása a házassági akadályokról. Díké – A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport folyóirata, 2024, 7(2), pp. 42-74

Hingeston, F.C. (szerk.): Royal and Historical Letters during the Reign of Henry the Fourth, 2 vols. (Rolls Series, 1860), I, 120

Horváth Eszter Kata: A Rózsák Háborúja, mint örökösödési háború, Külügyi Műhely 2023/1-2. szám, pp. 320-341. Letöltés: <https://kulugyimuhelyalapitvany.hu/2023-evi-1-2-szam/> 2024.10.20.

Illés, Géza: Az angol földbirtokjog Blackstone-ig Letöltés: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/34709> 2024.10.23.

Kelemen, Miklós: Az európai közjog alapjai, értelmezése. In: Földi, András (szerk.): Összehasonlító jogtörténet, Budapest, 2020, ELTE Eötvös Kiadó

Kontler, László: Az állam rejtelmek – Brit konzervativizmus és a politika kora újkori nyelvei. Budapest, 1997, Atlantisz Könyvkiadó

Kontler, László: Királyság, rendiség és alkotmányosság: Korona, tanácsok, bíróságok, parlamentek Angliában és Nagy-Britanniában. In: Poór, János (szerk.): A kora újkor története, Budapest, 2009, Osiris Kiadó

Levine, Mortimer: A Parliamentary Title to the Crown in Tudor England, Huntington Library Quarterly , Feb., 1962, Vol. 25, No. 2 (Feb., 1962)

Levine, Mortimer: Henry VIII's use of his Spiritual and Temporal Jurisdictions in his Great Causes of Matrimony, Legitimacy and Succession, The Historical Journal, 1967 vol. 10, issue 1

Luthman, Johanna: Mary Tudor, the First Sovereign Queen of England: The Politics of Blood, Gender, Law, and Religion in the 1500s. In: Gutmann, Martin (ed.): Historians on Leadership and Strategy, Cham, 2020, Springer

MacLaren, Anne: Gender, Religion, and Early Modern Nationalism: Elizabeth I, Mary Queen of Scots, and the Genesis of English Anti-Catholicism, The American Historical Review , Vol. 107, No. 3 (June 2002)

MacLaren, Anne: The Quest for a King: Gender, Marriage, and Succession in Elizabethan England, *Journal of British Studies* , Vol. 41, No. 3 (July 2002)

Myers, A. R.: England in the Late Middle Ages. Harmondsworth, 1971, Penguin Books

Nichols, John Gough (szerk.): The Chronicle of Queen Jane, and of two years of Queen Mary, London, 1849, J.B. Nichols and Son

Ormrod, W. Mark: The DNA of Richard III: False Paternity and the Royal Succession in Later Medieval England, *Nottingham Medieval Studies* 60, (2016): pp. 187-226

Pollard, A. F.: History Makers – Henry VIII, London, 1919, Longmans, Green and Co.

Pollard, A. F.: The Political History of England in 12 Volumes. London, 1923, Longmans, Green and Co.

Pollard, A. J.: The Wars of the Roses (second ed.), Houndmills, Basingstoke és New York, 2001, Palgrave

Pollock, Frederick – Maitland, Frederic William: The History of English Law Before the Time of Edward I., Vol. 2., Cambridge, 1895, Cambridge University Press

Pollock, Frederick: Az angol földbirtokjog, A Magyar Jogászegylet Kiadó Vállalata (6/4.), Budapest, 1914

Richards, Judith M.: “To Promote a Woman to Beare Rule”: Talking of Queens in Mid-Tudor England, *The Sixteenth Century Journal*, Vol. 28, No. 1 (Spring, 1997)

Schutte, Valeria – Hoover, Jessica S. (szerk.): Mid-Tudor Queenship and Memory – The making and re-making of Lady Jane Grey and Mary I, Cham, 2023, Palgrave Macmillan

Smith, Lacey Baldwin: The Last Will and Testament of Henry VIII: a Question of Perspective, *The Journal of British Studies*, 1962 vol. 2, issue 1

Spring, Eileen: The Heiress-at-Law: English Real Property Law from a New Point of View. *Law and History Review* 1990 8(2), pp. 273-296

Stein, Peter: A római jog Európa történetében, 2005, Osiris

Stróbl, Erzsébet: I. Erzsébet – Egy mítosz születése, 2023, L'Harmattan Kiadó

Strong, Patrick – Strong, Felicity: The Last Will and Codicils of Henry V, *The English Historical Review*, Jan., 1981, Vol. 96, No. 378 (Jan., 1981)

Szántó, György Tibor: Adalékok a Brit Birodalom előtörténetéhez. In: Poór, János (ed.): A kora újkor története, Budapest, 2009, Osiris Kiadó

Wambaugh, Eugene (szerk.): Littleton's Tenures in English, Washington D.C., 1903, John Byrne & Co.

Whitelock, Anna – MacCulloch, Diarmaid: Princess Mary's Household and the Succession Crisis, July 1553, The Historical Journal, Jun., 2007, Vol. 50, No. 2 (Jun., 2007)